Самостійна Україна

КВІТЕНЬ 1963

INDEPENDENT UKRAINE

ВІТАЄМО 1-У УКРАЇНСЬКУ ДИВІЗІЮ У.Н.А. У ЇЇ 20-РІЧЧЯ!

1943 - 1963

Преосв. Кир Іван Лятишевський благословить добровольців Станиславів, в травні 1943

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

Ukrainian Monthly Magazine
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Edited by Editorial Staff
Yearly subscription $4.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago, Illinois
Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України
Редагує Колегія
Адреса Редакції і Адміністрації:
"INDEPENDENT UKRAINE"
2315 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Ill.
Phone: ARmitage 6-0066

Передплата «Самостійної України» виносить річно: в ЗДА і Канаді — 4 дол.; в Англії і Австралії — 24 шилінґи; в інших державах рівновартість 4 дол. в перечисленні на валюту даної держави.

ВІД РЕДАКЦІЇ «СУ»

Одною з причин, чому минулорічне липневе число «СУ» було повністю присвячене 1. УД УНА, було наше бажання причинитися до гідного відзначення 20-ої річниці постання Дивізії в черговому (1963) році. («СУ» липень 1962).

Ми раді, що наше минулорічне бажання справді гідно й належно сповняється цього року цілою «Україною» на чужині.

Прилучуючися до цих святкувань 20-ліття постання 1 УД УНА, з приємністю віддаємо наші сторінки цього числа «СУ» «дивізійній» Редакції і з нагоди цих святкувань складаємо щирі побажання всього найкращого.

Редакція «СУ»

СЛОВО ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Минулорічний експеримент В-ва «Самостійна Україна» зі спеціяльним числом, присвяченим проблематиці «Галицької» (згодом 1. УД УНА) Дивізії знайшов позитивний відгук як серед сталих читачів журналу так і від кол. вояків Дивізії.

Не диво отже, що й цього року В-во повторило свій експеримент, цим разом число присвячене 20-ій річниці створення «Галицької Дивізії».

Ще так недавно, бо всього 20 років тому, хвилювала умами молоді проблема «йти чи не йти до Дивізії» «Дивізія чи ліс» «чи взагалі варта в той час, як було вже певним, що Німеччина програла зв'язуватись з тим, що програє».

Ще й сьогодні на багато питань, які ставила собі молодь і старші тому 20 років, не має одної авторитетної відповіді. Ще й сьогодні (звичайно—на еміграції)є завзяті прихильники погляду, що наша молодь повинна була піти «у ліс», як в той час називали підпільні збройні відділи, та що Дивізія не сповнила сподівань організаторів.

Безперечно, сьогодні легше є критикувати потягнення тодішнього нашого легального проводу (У.Ц.К.) та висловлювати свої поради, сьогодні на еміграції за негативне відношення до німців не грозять ніякі репресії.

Як інакше було тому 20 років. Неможливо рення Дивізії. Багатьох організаторів немає в й вичерпати вповні цілости проблематики твоживих, про багато справ говориться тільки натяками а на багато справ навіть той короткий промежуток часу витискає своє п'ятно й починаються творити легенди, далекі від правди.

Чим більше будемо писати про події з перед 20-ти років, тим кращі матеріяли оставимо для майбутнього історика, чим більше історичних матеріялів помістимо на сторінках часописів чи журналів, тим менша є загроза, що та чи інша проблема остане невиясненою.

Треба з приємністю привитати почин політичної організації, якої органом є «Самостійна Україна», яка без застережень і обмежень віддала свої сторінки до диспозиції дивізійній проблематиці.

Число зредагувала спеціяльно створена з кол. вояків Дивізії Редакційна Колегія в складі: О. Городиський, В. Галушка, Л. Кузик, Е. Ільницький, і Л. Рихтицький.

На цьому місці з приємністю складаю щиру подяку Редакції «СУ», та всім членам Редакційної Колегії за вложену працю.

Орест Городиський

З НАГОДИ ХРИСТОВОГО ВОСКРЕСЕННЯ, СКЛАДАЄМО ЯКНАЙЩИРІШІ ПОБАЖАННЯ ВСЬОГО ДОБРА ВСІМ НАШИМ ПЕРЕДПЛАТНИКАМ, ЧИТАЧАМ І ПРИЯТЕЛЯМ.

ХРИСТОС ВОСКРЕС !

Релакція і Адміністрація «СУ»

Самостійна Україна

РІК XVI КВІТЕНЬ 1963 Ч. 4 (170)

Богдан Бора

МІЙ СОН

Бравурний марш. Полки рушають . . .
Оце, оце — мій сон!
Шпаліри лиш назад втікають,
Туди — за небосклон . . .

Стальні підкови камінь крешуть,
Дуднить, як дзвін, земля.
Вітри думки й надії чешуть . . .
О, мрія це моя!

Позаду день щезає в пилі,
Спереду — свіжа даль
І туга там — на небосхилі
В вінку зірок — кораль.

Ідуть, ідуть полки дивізій,
Далеко мріє дім,
І Київ в п'янім зриві візій,
В свічаді золотім.

Підкови іскри крешуть з бруку,
Шрапнелі рвуться з куль . . .
Від щастя, сподівань і муки
Несеться регіт дул!

Бравурний марш. Полки в'їзджають
Вінки з юрби, з вікон . . .
Нічого більше не бажаю,
Лиш це, лиш це — мій сон!

ДО ХВАЛЬНОЇ РЕДАКЦІЇ «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

Вельмишановні Панове!

Дуже шкодую, що збігом несприятливих обставин я не спромігся надіслати свого допису до цього ювілейного числа. Прошу мені це дарувати.

Маю шану і приємність в цей урочистий день (20-ліття) привітати моїх дорогих боєвих друзів-вояків героїчної УД — УНА. Ви, молода відважна война, в тяжких боях з Червоною Армією, своєю стійкістю, витривалістю, відвагою і жертвенністю переконливо довели, що Ви — гідні своїх батьків і справжні діти козацького народу. Жертвенними боями, зокрема «Брідською Голготою», УД — УНА вписала золоту сторінку в Історію Українських Збройних Сил.

Ми, стара война, дякуємо Вам, спадкоємцям наших боєвих і державницьких традицій за Ваші високопатріотичні героїчні чини — Віримо, що наше світле Завтра з Ласки Божої, вже не за горами. Будьмо ж готові!

З вояцьким привітом — Слава 1 УД — УНА — Слава Україні!

29. III. 1963. **Ген. Микола Капустянський**

Я. Гайвас

ПАРАДОКСИ ПОЛІТИКИ

Речі потрібні й непотрібні

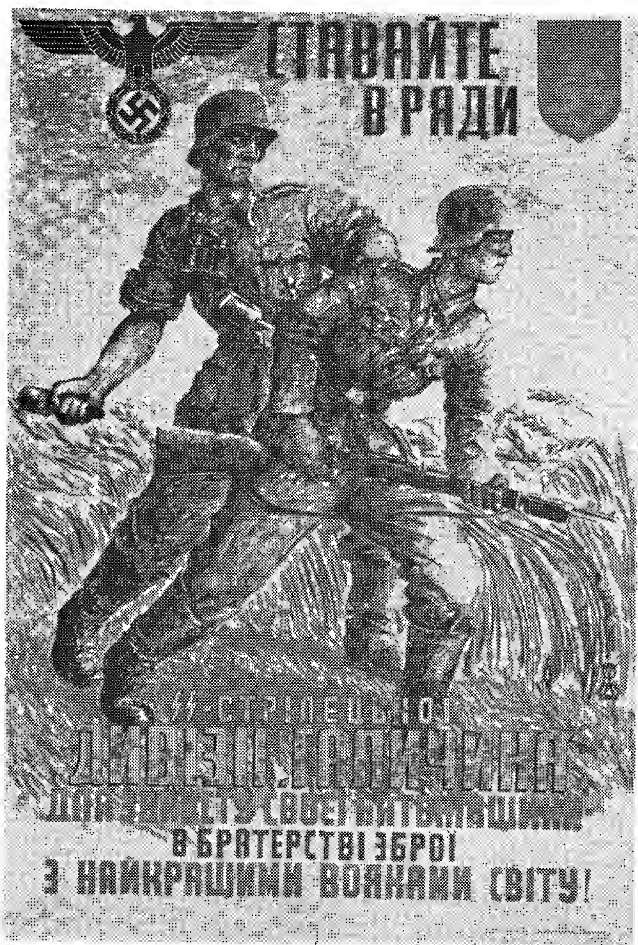
Друга світова війна не жалувала нам тяжких ударів, гіркких розчарувань і трагічних непорозумінь. Якось так склалося, що наші плани й розрахунки часто, аж за часто, розходилися із життям. Наші сподівання так і залишалися в великій мірі сподіваннями. Ми входили в другу світову війну в вересні 1939 року, сподіваючись, що оце прийшов час нашого довгожданного й нам довго належного історичного розрахунку з Польщею. В нашій уяві ми мали раз і назавжди дістати свій реванж за поразки, обиди, насильства з польського боку і, ставши твердо на свої державні ноги, забезпечити собі західні кордони та всією своєю енергією звернутися на скріплення оборонних позицій проти півночі і сходу та шукання шляхів зв'язку з півднем і заходом. Так ми думали і планували. А кінчили ми війну разом з поляками в обличчі тих самих смертельних ворогів, з подібними клопотами й загрозами та в однаковій мірі ми, як і кращі з помежи них, шукали не лише якоїсь українсько-польської злагоди, може спільних шляхів у майбутнє, спільної боротьби проти спільного ворога. Незрушна доля поставила ці два народи жити сусідами і так чи сяк для їхнього спільного добра конечним є знайти форми як співжити.

Коли німці пару тижнів після зайняття Галичини замість наших державних інституцій визнали . . . допомогові комітети, то цей удар по нас був настільки сильним і несподіваним, що ми в першій хвилині не були в силі навіть обуритися як слід. Кпинами зустріли ми цю «політику», яка відразу видала жалюгідне свідоцтво зрілости зарозумілим німецьким геополітикам. Минули місяці й роки і ці допомогові комітети виявилися в даній ситуації ненайгіршими і виконали немало доброго. Багато більше, ніж ми від них сподівалися. І хоч вони в ніякій мірі не задоволяли наших національно-політичних амбіцій, навпаки, своєю формою та інтенціями німецьких вождиків мали заперечувати їх, то нам вдалося виповнити їх українським змістом. Продумані німцями, як інструмент їхньої завойовницької й експлуататорської політики, вони стали потрібним органом у нашому житті в суматосі воєнної доби.

Непотрібними нераз були їхні різні політичні екскурзії й енунціяції. Такими нікому непотрібними енунціяціями були заклики боротися до останнього по німецькому боці — бо ж яке відношення мали допомогові комітети до війни й політики, яких природою й завданням є гоїти рани й допомагати в нужді, спричиненій війною — і пророцтва про ось-ось наступаючі тріюмфи «непереможної німецької зброї». Пригадується одна така відозва «До українського народу», в якій автори — відозва була колективною роботою «ідеологів і політиків»

допомогових комітетів—ствердивши, що «Дніпро наїжився німецькими багнетами і большевикам не перейти його», із захопленням малювали вирішну німецьку перемогу і повчали про ті благодаті, що мали на нас сплисти після неї. І такі речі були нікому непотрібні, шкідливі, смішні.

Відозва ця появилася коли Галицька Дивізія була в стадії організування, і мала ця відозва бути цеглиною в «ідеологічній підбудові» для організування її. Ясна річ, що вона була зовсім непотрібна, бо справа Дивізії занадто глибоко заторкала наше життя, нашу політику, щоб її треба або можна було підготовляти, підсилювати, з'ясовувати малограмотними летючками.

Пропагандивний афіш

За чи проти

Проблема Дивізії сколихнула цілим нашим громадянством. Дивізія, модерна Дивізія—це ж ядро майбутньої армії. А чим власна армія для народу, то кожному відомо. З другого ж боку: Дивізія, власна армія на овиді — і це все з рамени допомогового комітету! Ніяковісіньких політичних деклярацій, вияснень, позицій, нічогісінько. Бо ж позицією не могло бути ні те, що ми будемо битися разом з німцями, ані те, що ми до кінця проти російсько-большевицького імперіялізму, бо дивізії організують, армії вводять в бій, народи кидають на страждання, втрати в ім'я великих «За», в ім'я великих ідеалів. А тут це все не в'язалося. А до того всього шалів німецький протиукраїнський терор не тільки на Наддніпрянщині, але саме в тій же Галичині, де повставала Дивізія.

І врешті-решт німецька поразка ставала щораз більш очевидна і невідхильна.

Серед таких парадоксальних умовин розвивалися дискусії, міркування, аргументи за і проти. Між такими парадоксами мусіла знайти свою лінію і ОУН, власне її Провід, ПУН, що був відповідальний не лише за поточну політику, але і за ясність ліній і принциповість позицій українського націоналізму в майбутньому.

Практично в самому ПУН ніхто не заступав позицій «За», ніхто не обстоював концепції Дивізії, якою вона була в німецькій уяві, чи в руках наших діячів з Боєвої Управи. Але вона ставала фактом нашого життя, в її рядах знаходилися численні дуже ідейні, дуже вартісні наші одиниці. Знайшлися вони там з метою відстоювати права українського народу зі зброєю в руках і були готові дати за них жертву свого життя. Це були факти, що їх ні заперечити, ні на них замкнути очі.

Не диво, що в такій ситуації наради й дискусії в керівних колах ОУН були довгі, тяжкі. Твердий горіх до розколупання. Крайнє ліве крило в ПУН — назване ген. М. Капустянським «молодотурками» ставило справу просто, «аж за просто», як висловлювався той же генерал, німці виявили себе непримиренним нашим ворогом. Відступають, а наших позицій до уваги не беруть і не візьмуть аж до свого кінця. В їхніх плянах для нас місця немає. Їхній терор, їхнє нелюдське поступування не дозволяють з огляду на наші найелементарніші моральні почування ставати рам'я об рам'я з ними. Це ж бо убивці наших братів, сестер. Вони нам видали смертельний бій і ми цей бій мусимо прийняти, якщо хочемо бути націоналістами, гідними тієї великої назви. Війна закінчиться, а ідея, національно-політична концепція, принципи залишаться надалі маяками, що поведуть нарід у майбутнє. Які ж це будуть маяки, коли ми підемо з німцями, які нашою кров'ю сполокали нашу землю, які далі розстрілюють

і катують наших найкращих людей, які з погордою і згори дивляться на нас і начіпають нам «ост», недвозначно призначуючи нам знищення згідно з їхньою божевільною ідеологією. До того ж вони програють, відступають, їх б'ють на всіх фронтах, вони фактично вже програли, а теперішня і дальша їхня боротьба є вже тільки відсуванням неминучого кінця.

Отже куди з ними?

Замість того нам треба згрупувати довкруги ОУН якнайбільше патріотичних елементів і, нав'язуючи до існуючої ситуації, видати деклярацію-маніфест з найвиразнішим з'ясуванням наших принципових позицій. Проти большевиків, проти німців, проти їх ініціятив. Знищення їх обох є нашою перемогою. Це все треба сказати не лише для з'ясування нашого становища на сьогодні, але ще більше для майбутнього та для історії. Втратити більше не можемо, як і так втратимо. Врешті нас небагато вийде із тієї війни живими, а зокрема небагато злишиться з тих, що стоять у першій лінії боротьби. В тій понурій історичній добі наші позиції мусять залишитися ясним світлом, мусять залишитися прямими, переконливими, без закиду. І це є найважливіше, що ми винесемо з тієї війни.

Становище «молодотурків» не лише мало глибоку внутрішню логіку, революційний патос і невгнуту мужність, але його додаткова велика сила була в тих зв'язкових, членах ОУН, що приїздили на короткий відпочинок, хворих, що приїздили на лікування, які приносили з теренів ще не зайнятих большевиками звіти про безглузді німецькі звірства у відношенні до населення України. А ще більшою допомогою для цього крила ставали звіти з теренів, що опинилися саме під большевиками. Звіти ці недвозначно стверджували, що яканебудь співпраця з німцями є найтяжчим закидом і найбільше переслідувана большевиками після зайняття ними нових українських теренів. За таку знущаються большевики не лише над ближчою, але й над дальшою родиною, виривають їх з корінням, знищують.

Позиції іншої групи, в осередку якої стояли в першу чергу високі військові старшини, виглядали інакше. Вони виходили із заложення, що як колись, так і теперішня війна та її драматичний кінець не є нічим кінецьсвітнім. Жертви та знищення є та будуть ще більші. Але після цього всього народи вигоюватимуть свої рани, далі будуть жити, будувати, творити, змагатися. Серед тих народів так само український нарід. І як завжди міцні, тверді, з досвідом люди будуть основним чинником у цих намаганнях. Спільний побут у військовій формації виростить власне таку велику групу людей і вона в майбутньому в різних умовинах, які нераз будуть напевно дуже складними, буде здібна діяти.

ОУН є боєвою діючою спільнотою і вона мусить використовувати кожну шансу для акції. Те, що німці хотять мати з Дивізії, для чого вони наміряються її вжити, нас до нічого не зобов'язує. Ми маємо свої виразні цілі і всіми можливими дорогами мусимо прямувати до них. Ми знаємо, що будуть труднощі, але в остаточному рахунку ми — український чинник, перехопимо цю справу в свої руки. Це значить, що ми не лише не вкладаємося в німецьку ініціятиву, не попираємо їхньої концепції, навпаки, ми її засуджуємо, активно їй протиставимося і використовуємо для своєї справи де тільки можливе, звертаючи її у потребі проти них. Це не є ніякий «валенродизм», ніякий підступ тому, що вони роблять цю справу з метою використати нас, а опісля викинути, та й до цього зовсім не порозуміваючися з якимнебудь українським легітимним, тобто політичним чинником. В такій ситуації нашим моральним обов'язком є зробити все, щоб захистити наші права та віддячитися німцям тією самою монетою.

Ті українські елементи, що в Дивізії найдуться будьто набирані силою, будьто добровільно, в ніякому разі не захотять служити німецькій справі. Два мотиви держатимуть їх там: прагнення здобути військове знання й уміння та бажання служити справі українського народу. З тими людьми нам не лише по дорозі, ми з ними разом мусимо бути.

Оце деякі з аргументів двох крайніх крил в керівних органах ОУН. Довгі години й дні зужито на дискусії, одначе тих двох позицій до одного знаменника звести не можна було. Остаточно волею більшости винесено рішення, яке й обов'язувало до кінця війни.

З народом, з українською людиною . . .

В головних зарисах це рішення було: ОУН відкидає німецьку концепцію Української Дивізії і засуджує спроби системи Українських Допомогових Комітетів ладнати цю справу. Зокрема ОУН підкреслює, що ніякі історичні аналогії в даному випадку не мають ваги, особливо аналогія з легіоном Українських Січових Стрільців. Історія цього легіону не може бути ніяким оправданням, ані ідеологічною базою в теперішній зовсім відмінній ситуації. Порів-

нання взагалі не може бути доказом. УСС-и творилися на початку війни, коли цілий український масив справді сподівався перемоги тієї сторони, з якою він цей легіон творив, а з другого боку стан внутрішньо-політичного розвитку української спільноти і її політичні концепції були такі, що форма легіону вкладалася

До Української Молоді
округи Бережани!

Надійшла довгоожидана хвилина, в котрій патріотична і сміла молодь з оружжям в руці може розправитися з нашим найбільшим ворогом, большевизмом. В кого бадьоре серце, хто знає геройські подвиги Козаччини, хто дорожить світлими споминами Січових Стрільців, хто з пошаною переживає спомини Галицької Армії 1918-1920 рр., кому дорогі чини юнацтва під Крутами і Базарем, — той має нині можність вступити в ряди СС Стрілецької Дивізії - Галичина.

Юнаки! Усі найкращі з вас, маєте нагоду на вістрях багнетів широко рознести добру славу українського народу, взяти в руки його судьбу, заговорити гуком гармати про його будуччину. Одним словом, можете юнаки бути тим, чим ви повинні бути і чим ви є як наслідники наших великих предків, - будучою силою народу.

Наші вороги пускають різні поголоски, щоби до того недопускати і вас зневірити. Може знайдуться часом і між вами лежні, що люблять лише теплий запічок, боягузи і труси, котрі будуть вам відраджувати вступати в ряди СС Стрілецької Дивізії Галичина. Тямте, що перші роблять це на те, щоби за вас ніхто не знав і не чув, та щоби ми попали в непамять в отсих бурхливих часах.

Другі будуть робити це на те, щоби покрити і оправдати свою трусливість, а в дійсності на те, щоби таких, як вони було більше та щоби і на правдивих юнаків, а не тільки на них, могли люди показувати пальцем, що це труси й боягузи. Уся ідейна молодь, якого б напрямку вона не була, розуміє, що творення СС Стрілецької Дивізії Галичина є зворотною точкою в нашому збірному житті і згідно з тим ставиться до цієї справи прихильно.

Усі великі діла починаються малими чинами. Січові Стрільці починали одним курінем (баталіоном), а дійшли до Галицької Армії. Творення великого лежить у ваших руках, тому всі вписуйтеся в ряди добровольців до СС Стрілецької Дивізії Галичина.

Український Окружний Комітет.

Заклик Окружного Комітету в Бережанах
Літо 1943

в них. Сьогодні німці війну фактично програли, а українська спільнота є на такому щаблі свого політичного розвитку, що легіон, дивізія, корпус чи що інше без найвиразніших політичних зобов'язань є величезним відступом і відкиненням нас взад. На це ми не можемо погодитися.

Враховуючи існуючі умовини, ОУН рішає наскільки доцільно й можливо використати рямки цієї Дивізії наперекір німецьким намірам. Українська молодь і старшини, вояки, що знайшлися, чи знайдуться в рямках цієї Дивізії, залишатимуться там з українських патріотичних спонук і тому вони заслуговують на беззастережне піклування і допомогу. ОУН, як завжди мусить бути з українським народом там, де важиться його доля і попирати та захищати українську людину в її житті, в її боротьбі, зокрема в таких тяжких і складних історичних ситуаціях, як це має місце сьогодні, а ще більше буде завтра.

Узгляднюючи те все, ОУН тільки в деяких вийняткових випадках відсилатиме окремих людей з точно означеними дорученнями до Дивізії, а ті, що захотять іти туди добровільно, мусять дістати дозвіл від відповідних організаційних чинників.

На такій підставі знайшлися в рядах Дивізії і старі вояки, члени УВО-ОУН, як Темник, Вербицький, і культурники як Михалевич, і представники молодого покоління як Филипчак, Кузик, Варцаба, Пилипчук, і підпільники-партизани як Онуфрик-Коник, Бабій-Білий і численні, численні інші.

І сьогодні ОУН з гордістю може ствердити: всі її члени і симпатики, що знайшлися в рядах Дивізії, чесно сповнили свій обов'язок українського націоналіста і вояка. Не зважаючи на чужу форму, а навіть всупереч її, вони твердо і рішуче відстоювали права українського народу. Багато з них впало на полях численних боїв, а ті, що залишилися в живих, пішли в життя, несучи непохитно ті правди, що їх навчав український націоналізм.

Ф. Кордуба

СТРАТЕГІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ 1942 - 43

(До 20-ої річниці створення I УД УНА)

28 березня 1963 р. минуло 20 років від проголошення декрету німецькою владою про створення української «Дивізії Галичина», яку на початку 1945 р. переназвано «1-а Українська Дивізія Української Національної Армії» (1-а УД УНА). Не будемо застановлятися над різними перипетіями, які попередили створення цієї української військової формації при Німецьких Збройних Силах. Звернемо особливу увагу на стратегічне положення 1942-43 р., яке в жодному випадку не давало навіть найменших надій на те, що створена «Дивізія Галичина» могла послужити за основу для організації збройних сил України. Нашим нарисом не маємо на думці зробити докір українцям-організаторам цієї формації, які керувалися найкращими інтенціями в ім'я добра української справи очевидно за малими виїмками; хочемо звернути увагу на їхню необізнаність з тогочасним воєнно-політичним положенням та особливо на абсолютне незнання плянів Гітлера щодо Сх. Европи. З перспективи 20-ти років, використовуючи доступні німецькі документи, можемо на підставі воєнного положення 1942-43 р. ствердити, що організування «Дивізії Галичина» було недоцільне, бо цей нерозважний експеримент коштував українському народові дуже багато жертв.

Щоб накреслити стратегічне положення 1942-43 р., тобто ситуацію напередодні створення «Дивізії Галичина», найперше з'ясуємо воєнні дії Німеччини проти СССР від початку, бо вони заважили не тільки на положення 1942-43 р., але що більше вони заздалегідь вирішили вислід війни на Сх. Европи. Також воєнні дії і на інших воєнних театрах були зворотними, тому й про них згадаємо.

Підготовчі заходи Гітлера до кампанії проти СССР

Коли Гітлер рішився на війну проти СССР, він диспонував не тільки великим воєнним потенціялом, але що важливіше тереновими здобутками, після окупації Польщі в 1939 р., Франції в 1940 р. На півдні Німеччина була в союзі з Італією. Однак з причини великого заанґажування Італії в районі Середземного моря, вона не могла дати поважної допомоги свому союзникові. На Сході з'єднав собі Гітлер 2-ох союзників — Фінляндію і Румунію. Перша — це жертвенний і войовничий товариш зброї, а друга — це союзник, який здобувся на велике воєнне зусилля при допомозі німецької воєнної техніки. Кампанію Гітлера проти СССР підсилила також Угорщина. Гітлерові не вдалося притягнути до коаліції ані Швеції ані Туреччини з уваги на їх рішучий невтралітет. Тому фронт проти СССР не мав згори запевненого стратегічного підсилення, яке на лівому крилі могла запевнити Швеція, а на півдні Туреччина, яка могла безпосередньо заатакувати Кавказ.

Німецькі армії заатакували СССР 22 червня 1941 р. випадом з тісного простору розположеного між Балтиком і Карпатами.

Від заходу і півн.-заходу стратегічний простір Гітлера був боронений здовж Атлянтику, починаючи від Норвегії на півночі, дальше оборонний вал проходив через Данію, Голляндію, Бельгію і Францію аж до Піренеїв. Еспанія, за виїмком вислання проти СССР «блакитної дивізії» участи у війні не брала.

Вел. Брітанія відбивши сильну німецьку повітряну атаку, весь час перебувала в непевності чи не повторяться нові атаки, рівночасно вона находилася під загрозою інвазії, тому до офензивно-зачіпних дій не була здібна.

На півдні, в районі Середземного моря, німецько-італійські сили зв'язували брітійські в Півн. Африці. Все ж таки Гітлер для певности окупував Балкани і Крету. Стратегічна заслона для наступу проти СССР була для збройних сил III Райху дуже добра.

На Дал. Сході Японія була в союзі з Німеччиною. Вона давала тільки посередню допомогу свому союзникові, зв'язуючи брітійців на Далекому Сході, рівночасно вона могла держати в непевності СССР. Однак на початку квітня 1941 р. Матсуока підписав з СССР пакт невтральности, що заскочило було Гітлера.

Стан збройних сил на день 25. 5. 1940 р.

Напередодні війни Німеччини проти СССР собі протиставні потуги диспонували слідуючим воєнним потенціялом:

Німеччина		СССР	
стрілк. дивізій	119	стрілк. див.	138
моториз. дивізій	15	панц. і мот. див.	40
панцерних дивізій	19		

З загальної кількости збр. сил 7,24 млн., на Сх. кордонах Ген. Губернії находилася 3,5 млн армія.

Загалом на европейському тересні СССР находилося 4,7 млн. під зброєю.

Німеччина		СССР	
Озброєння:			
мотор. екіпажів	600000		
панцерів	3580		
гармат (різн. кал.)	7184		
бомб. літаків	1160	бомб. літ.	1800
винищувачів	720	винищув.	2000
розвідчих	120	розвідчих	100

Союзники Німеччини

Румунія:

стрілк. дивізій	12
кавалер. дивізій	4
панцерних дивізій	1
гірських бригад	3

Угорщина:

2 мотор. і 1 кав. бригад

Словаччина:

стрілк. дивізій	2
мотор. дивізій	1

Італія:

мотор. дивізій	3

Фінляндія:

різних дивізій	18

Хроніка воєнно-політичних дій 1941 — червня 1943 рр.

1941

16. 6. Гітлер устійнив напад на СССР згідно з пляном «Барбаросса» на день 22. 6. 1941 р.

18. 6. Німеччина підписала пакт приязні з Туреччиною, яка під час війни заховала повний невтралітет.

22. 6 Гітлер повідомив Муссоліні про наступ проти СССР.

22. 6. В год. 03,15 розпочали нім. армії атаку проти СССР, згідно з пляном «Барбаросса».

22. 6. Італія і Румунія об'явили війну СССР.

23. 6. Угорщина зірвала дипломатичні взаємини з СССР, а Словаччина об'явила йому війну, даючи до диспозиції 17. німецької армії 2 дивізії.

26. 6. Фінляндія проголосила війну СССР, як союзник Німеччини.

27. 6. Угорщина проголосила війну СССР, рівночасно Данія зірвала з ним дипломатичні зв'язки.

30. 6. Франц. уряд Віхи зірвав дипломатичні зв'язки з СССР.

30. 6 Німецькі війська зайняли Львів. В СССР створено Державний Комітет Оборони в складі: Булґанін, Ворошилов, Вознесенський, Каганович, Маленков, Мікоян, Молотов і Сталін.

10. 7. Кінець подвійної битви під Білостоком —Мінськом; 323898 полонених червоноармійців.

16. 7. Гітлер проголосив партійній верхівці свої цілі на Сході. Галичина мала бути влучена до III Райху, а решта земель України сильно сколонізовані німцями.

17. 7. Оснування «Райхсміністеріюм» для окупованих теренів Сх. Европи під керівництвом Альфреда Розенберґа з **Райхскомісаріятом Україна** під керівництвом Еріка Коха, і «Остлянд» — держави Прибалтики разом з Білорусею.

18. 7. Сталін просить альянтів створити другий фронт на заході.

21. і 22. 7. Перший повітряний наступ на Москву в силі 200 нім. бомбардувальників.

30. 7. Доручення Гітлера ч. 34, щоб Середуща група перейшла до оборони.

2. 8. Перша матеріяльна допомога для СССР від ЗДА.

5. 8. Ліквідовано котел біля Смоленська. (Середуща група).

7. 8. Іменування Сталіна командуючим збройними силами СССР.

14. 8. Совєтсько-польський військовий договір; звільнення поляків-полонених, початок організації пол. армії ген. Андерсом.

16. 8. Директиви ЦК КПСС відносно сов. воєнної господарки 1941-42.

21. 8. Дальший наступальний похід нім. армій, зайнято Крим, Донецьку заглубину, відтято постачання для СССР пального з Кавказу; окружено сов. групу Будьонного на схід від Києва; окружено Ленінград і нав'язано безпосередній зв'язок з збройними силами Фінляндії.

25. 8. **Гітлер проголосив, що Україна не посідає жодного упривілейованого становища на окупованих нім. збр. силами теренах.**

25. 8. Основано на Волині в Житомирі адмі-

ністративне управління Райхскомісаріяту Україна.

19. 9 Німецькі сили здобули Київ. (650000 полонених червоноармійців).

26. 9. Німецькі дивізії знищили на схід від Києва совєтський півд.-західний фронт.

29. 9. Німецьке літунство від початку кампанії проти СССР втратило 1603 різних родів літаків, 1028 було пошкоджених.

2. 10. Початок битви на підступах до Москви («Тайфун») 1-ша фаза.

7. 10. Заклик Гітлера до капітуляції Москви.

14. 10. Нач. командування нім. збр. сил проголосило сконцентрований наступ на Москву.

16. 10. Сов. уряд і дипломатичний корпус опустили Москву, переїхавши до Куйбишева.

16. 10. Німецькі війська зайняли Одесу.

24. 10. Перший оперативний плян німецької офензиви в напрямку на Кавказ.

8. 11. Марш. Ґерінґ проголосив примус праці в Німеччині цивільного населення і полонених з СССР.

15-17. 11. Початок другої фази битви за Москву.

16. 11. Німецькі війська здобули Керч.

29. 11. Совєтський протинаступ на півд. відтинку (знову відбито Ростов).

30. 11. Сталін апробував оперативний плян шефа ген. штабу марш. Шапошнікова для протинаступу на відтинку Москви.

5. 12.—30. 1. 42. Протинаступ ч. а. на відтинку Москви. Цей протинаступ вважається за першу совєтську протиатаку проти німецьких сил.

11. 12. Італія виповіла війну ЗДА.

16. 12. Гітлер перебрав командування збройними силами. Він видав наказ, щоб ані п'яди здобутого терену не віддано ворогові. Коли ж ч. а. приступила до посилених атак від листопада 1941 до березня 1942 р. під час яких німецькі сили не могли встоятися з причини гострої зими, Гітлер дав 15. 1. 1942 р. дозвіл на відворот, очевидно на домагання ОКГ. Переведено відворот на зимові позиції.

Під кінець грудня 1942 р. Гітлер остаточно погодився на плян полк. Трескова щодо організації добровольчої російської армії.

Розподіл німецьких збройних сил напередодні наступу проти СССР

Наземні сили:

До 20. 7. 1940 було на Сході	23 див.
7. 10 кількість див. збільшено	30 див.
26. 10. Перегрупування нім. наземних сил.	
21. 12. на сході	34 див.

Лютий — квітень 1941

1. 2. похідні сили	103 див.
До 20. 5. 1941 (З. похідна)	120 див.

В половині травня 1941 перегруповано нім. збр. сили з Заходу на Схід:

До 2. 6. 1941	129 див.

(Від 3. 23. 1941: додатково допроваджено 12 панцерних і 12 моторових дивізій — 75% цілости збройних сил.

На інших фронтах:

Норвегія	8 див.
Західний фронт	38 див.
Південний схід	7 див.
Африка	2 див.
Материк	1 див.
Разом	**209 див.**

Німецьке літунство на день 20. 6. 1941:

Східний фронт	61%
Оборона материка	5%
Середземне море	11%
Західний фронт	20%
Норвегія	3%

Літунство: стан 6. 9. 1941

	Німеччина:	**СССР:**
Південний відтинок:		
винищувачів	202	115
бомбардувальників	604	15
розвідчих	80	3
транспортових	0	10
	886	133
Середущий відтинок:		
винищувачів	151	373
бомбардувальників	281	158
розвідчих	25	18
транспортових	0	136
	457	549
Північний відтинок:		
винищувачів	213	403
бомбардувальників	324	70
розвідчих	36	20
транспортових	0	263
	573	493
Загалом	**1916**	**1175**

В грудні 1941 р. стан літунства по обох сторонах був слідуючий:

Південний відтинок:		
винищувачів	100	252
бомбардувальників	210	192
Середущий відтинок:		
винищувачів	160	88
бомбардувальників	330	67
Північний відтинок:		
винищувачів	100	105
бомбардувальників	150	80
Разом	**1050**	**784**

Під час розмови Гітлера з італійським міністром закордонних справ Чіяно, яка відбулася в дні 29. 11. 1941 р., фюрер запевнював, що війна вже незабаром буде виграна, бо невдовзі буде ліквідований східний фронт; забезпечення від Заходу буде можна посилити та приступити до активізації війни підводними човнами і незалежно від того, опанується Кавказ, головну базу пального СССР. Катастрофальне положення СССР фюрер так представив міністрови: СССР втратив 65-75% своєї промисловости, 65-70% родовищ залізної руди, 75% запасів вугілля, 100% молибдену, 75% манганця, 75% алюмінії. Під час 5-ти місячної війни СССР зазнав дуже великих втрат живої сили: 3,8 млн полонених, 4 млн вбитих. Втрати у воєнній техніці: 22800 танків, 16000 літаків і 28000 гармат. Самозрозуміло повищі дані фюрера не мали нічого спільного з дійсністю.

Не зважаючи на дуже поважні втрати живої сили й воєнної техніки, всежтаки червона армія була ще здатна до протинаступу на цілому фронті, проломивши оборонні лінії німецьких збройних сил в деяких місцях на 170 миль в глибину. Натомість німецькі армії вже були сильно надщерблені з причини втрат, невигод і неуспіхів, та передусім з причини фатальних кліматичних умов (морози), до яких німецький вояк не був приготований. Вже під кінець 1941 р. червона армія відзискала 15% втраченого терену.

В першім році війни німецький наступ застряг далеко від заздалегідь визначених пляном «Барбаросса» цілей, не знищивши мас червоної армії.

В рамах контингентів виставлених коаліцією згідно з вимогами Гітлера не досягнено переваги у відношенні до сил СССР, якого передусім перевага в наземних силах була багато більша. Однак завдяки скоріше переведеній концентрації сил та з причини знищення поважних сил червоної армії під час перших операцій, Гітлер мав на протязі деякого часу зглядну перевагу на полях битв.

Головна стратегічна ціль операцій німецьких армій проти червоної армії в першому році війни була спрямована на те, щоб «знищити маси совєтських військ, які були розміщені в західній частині СССР» і «запобігти відворот їх частини, яка була б здібна до операцій, в широкі простори СССР.»

Черговим завданням німецьких операцій, яке узалежнювалося від знищення мас червоної армії мало бути заволодіння простором по Волгу — Архангельськ, звідкіля вже німецьке літунство, в разі потреби мало «вилучити» з праці уральський промисловий район.

Для наступу проти СССР Гітлер вибрав три головні напрямки:

1. З Любельщини (Польща) в напрямі на Київ і дальше здовж долішнього Дніпра, при співдії сконцентрованих сил в Румунії, основний напрям ударних операцій Донець низовина.

2. З північного району Варшави в напрямі на Білорусь і дальше на Москву.

3. З Східньої Прусії попри долину Двини в напрямі на Ленінград при співдії збройних сил Фінляндії, які мали атакувати намічену ціль від півночі.

Остаточними цілями блискавичних офензивних операцій німецьких армій були Волга — Архангельськ; а посередніми — Донецька низовина, Москва і Ленінград. Німецьке командування по-майстерному керувало операціями в намічених напрямках, знищуючи під час чергуючих по собі битвах великі маси совєтських сил. Але мимо того, при щораз більшому наближенні до посередніх цілей совєтський опір підсилюваний новими силами з глибини материка кріпшав. Ударна сила німецьких з'єднань, які самостійно оперували на окремих напрямках, почала вже під кінець 1941 р. послаблюватися, особливо на південному напрямі, де совєтські сили були в значній перевазі. Тому зайшла конечність перекидувати німецькі сили з одних напрямків на другі. І так найперше деякою кількістю з'єднань середущого відтинку зміцнено операції на півночі і півдні. На південь перекинуто більші сили панцерних з'єднань генерала-полковника Ґудеріяна (особливо до битви під Києвом) і при їх допомозі в сер-

ні 1941 р. здобуто Донецьку низовину. Коли ж пізніше з Задніпров'я були перекинені сили на середущий напрямок до битви за Москву (жовтень—листопад 1941 р.), офензива на Москву вже була спізнена, бо німецькі дивізії найперше застрягли в болоті, а опісля були здержані морозом. Залога Москви перетривала найтяжчу кризу, виявляючи велику войовничість червоної армії і жертвенність народу. Совєтське командування вміло й безоглядно використало особливі теренові і кліматичні умовини СССР та допомогу ЗДА, яка вже почала надходити в різних матеріялах. Німецькі армії вже були переслідувані совєтським літунством, отже таким чином вже був зламаний не тільки розгін німецької офензиви, але рівночасно совєтські армії приступили до протинаступу на цілому фронті використовуючи гостру зиму. Гітлерові не вдалося здобути не тільки Москви, ані Ленінграду, що більше, в зимовій контрофензиві червоної армії він почав тратити здобутий терен.

1942 р. започаткував зворот у війні проти Німеччини, бо на всіх фронтах німецькі збройні сили почали зазнавати поважних поразок.

1942 р.

1. 1. У Вашінґтоні підписано декларацію 26 держав для використання усіх військових і господарських ресурсів для боротьби проти держав осі. Таким чином на переломі 1941-42 р. в основному було завершене створення антигітлерівської коаліції. Основний тягар війни лежав на **Сході.**

20. 2. Вислано на примусові роботи до Німеччини 627000 осіб.

20. 4. Головне командування **Вермахту** дозволило організувати кавказькі і туркменські **легіони.**

26. 5. Укладено англо-совєтський договір в Лондоні про спільну боротьбу проти держав осі.

11. 6. Підписано у Вашінґтоні американсько-совєтську угоду про принципи взаємної допомоги у веденні війни проти Німеччини.

12. 6. **Гімлер апробував т. зв. «Ґенеральплян Ост»,** який передбачував переселення народів Східньої Европи на Сибір. Запляновано переселити: 85% поляків, **65% українців,** 75% білорусів і 50% чехів.

12. 6. Опубліковано англо-совєтський і англо-американський комюніке про рішення відкрити 2-ий фронт в Европі.

23. 7. Борман проголосив «8 засад для цивільного населення Сходу».

3. 8. 1-ий маніфест генерала Власова.

1. 9. Червона армія приступила до протинаступу на Південному відтинку, кидаючи до наступу слідуючі сили: 3 панцерні і 2 кіннотні дивізії та 21 стрілкових дивізій; на Донецькому фронті — 20 стрілкових, 6 панцерних дивізій і 2 моторизовані бригади. Червона армія змусила 3-тю румунську армію до відвороту біля Клетская і Блінoф.

23. 10. Офензива альянтів під Ель-Аламейном.

8-12. 11. Висадка альянтів в Північній Африці (113 тисяч).

29. 11. Наступ червоної армії на Сталінград; рівночасно 2-ий панцерний корпус і 9 стрілкових дивізій проломили 4-ту румунську армію.

24. 12. Генерал Власов видав «Смоленський маніфест».

28. 12. Наказ Головного Командування Вермахту про відворот групи збройних сил «А» з Кавказу.

В 1942 р. Гітлер був примушений перекинути на східній фронт додатково 100 дивізій і 10 бригад, що послабило сили III Райху в окупованих країнах. Таке перекинення маси німецьких дивізій на Схід облегшило стратегічне положення альянтських військ в Африці. На Східньому фронті було сконцентрованих 237 німецьких дивізій.

Літом 1942 р. німецькі армії на Східньому фронті приступили до офензивних дій, дійшовши до Сталінграду та досягнувши нафтових родовищ на Кавказі. Був це період німецької офензиви на півдні СССР підчас якої 6-та армія під командою польового маршала Ф. Павлюса, якій заборонено відворот, була знищена силами червоної армії в перших днях січня 1943 р. (31. 1. 43. червона армія ліквідувала південний котел Сталінграду, 2. 2. 43. ліквідовано північний котел. В котлах находилося 330000-на німецька армія. Вивезено з окруження літаками 34000 ранених; в совєтський полон попало 90000 (за совєтськими даними 130000) німецького вояцтва.

Від побіди червоної армії під Сталінградом стратегічна ініціятива перейшла до рук Сталіна. Під час безперебійних атак червоної армії німецькі дивізії зазнавали великих поразок і були нищені або примушені до відвороту, втрачуючи великі простори терену. На увагу заслуговує те, що Гітлер рішуче забороняв відворот власних армій перед переважаючими силами й сконцентрованим наступом червоної армії.

Рівночасно в 1942 р. дуже сильно посилився воєнний почин альянтів в Африці, опісля в Іта-

лії, який в 1944 р. почав вже безпосередньо загрожувати Німеччині від заходу і півдня.

Кількостевий розподіл сил III Райху на всіх фронтах зображує слідуючий документ:

GEHEIME KOMMANDOSACHE

O. K. H. K. Chefs B. m. den 8.8. 1942
Org. Abteilung CHEF — SACHE
Nr. 908 — 42g. NUR DURCH OFFIZIER!

UEBERSCHLAEGIGE KRAEFTEBERECHNUNG fuer das Jahr 1943 und ihre Auswirkung auf die Kampfkraft der Ostfront

1) Kraefteverteilung des Feldheeres am 1. 7. 1942

Norwegen	166,000
Frankreich	520,000
Italien u. Africa	55,000
Balkan	80,000
Finland	150,000
Ostfront	2,635,000
Ostgebiete	212,000
Sonstige	130,000
	3,990,000

1) Am 22. 6. 1941 standen an der Ostfront (ohne Finland): 3,300,000.

2) Es sind nur die deutsche Kraefte gerechnet.

2) Kraefteverteilung des Feldheeres im Sommer 1943: Es wird angenommen, dass die Gesamtstaerke des Feldheeres im Sommer 1943 — 3,850,000 Mann betragen wird.

Gegenueberstellung

	1. 7. 1942	1. 3. 1943
Norwegen	166,000	200,000
Frankreich	520,000	900,000
Afrika	55,000	120,000
Balkan	80,000	80,000
Finland	150,000	180,000
Ostgnbiete	212,000	210,000
Kaukasus	—	260,000
Ostfront	2,635,000	1,900,000
Sonstige	130,000	—
	3,990,000	3,850,000

Рівночасно збройні сили СССР, не зважаючи на дуже великі поразки і втрати були переважаючими над силами III Райху, що нам зображує наступне зведення:

Втрати і зріст збройних сил СССР

На початку війни СССР мав 672 стрілецьких дивізій, 354 особливих стрілецьких дивізій, 65 панцерних дивізій, 83 кавалерійських дивізій, 266 самостійних кавалерійських бригад і 92 самостійних кавалерійських полків.

Знищено від початку війни 164 стрілецьких дивізій, 43 особливих стрілецьких дивізій, 35 панцерних дивізій, 21 кавалерійських дивізій, 57 самостійних кавалерійських бригад і 3 самостійних кавалерійських полків.

Нездатних до бою від початку війни 48 стрілецьких дивізій, 77 особливих стрілецьких дивізій, 30 панцерних дивізій, 28 кавалерійських дивізій, 36 самостійних кавалерійських бригад і 2 самостійні кавалерійські полки.

Стан на червень 1943 р. був: 460 стрілецьких дивізій, 234 особливих стрілецьких дивізій, 34 кавалерійських дивізій, 173 самостійних кавалерійських бригад і 87 самостійних кавалерійських полків. Скількість панцерних дивізій невідома.

З того в поході 196 стрілецьких дивізій, 47 особливих стрілецьких дивізій, 4 самостійних кавалерійських бригад і 8 самостійних кавалерійських полків, в безпосередній резерві 83 стрілецькі дивізії, 38 особливих стрілецьких дивізій, 12 кавалерійських дивізій, 39 самостійних кавалерійських бригад і 16 самостійних кавалерійських полків. В дальшій резерві — 102 стрілецькі дивізії, 94 особливі стрілецькі дивізії, 16 кавалерійських дивізій, 95 самостійних кавалерійських бригад і 61 самостійний кавалерійський полк. Різниця в стадії формування.

Під час операцій в 1941 р. німецькі армії тільки на півдні досягнули намічену ціль; натомість на середущому і північному відтинках німецьким арміям вдалося тільки підійти під свої цілі, але їх не здобуто. В протинаступі червоної армії в зимі 1941-42 р. німецькі сили середущого відтинку, не дійшовши до Москви, були відбиті. Також дуже поважно потерпіли північний і південні відтинки, особливо останній, бо вже значно скоріше (кінець листопада 1941 р.) німецькі сили були відштовхнені з району Ростова.

В літній кампанії 1942 р. південний відтинок нагло видовжився та рівночасно роздвоївся, бо досягнено на сході Сталінграду, а на півдні — нафтову заглубину на Кавказі (Грозне).

У зв'язку з повищим, стратегічне положення на переломі 1942-43 р. було слідуюче:

Підстава трикутника для наступу: від західних Карпат над горішним Сяном до Кляйпеди — 775 км.

Південний шлях: лінія фронту від середущого Бугу до Ростова — 1250 км., а від Ростова до Сталінграду — дальших 410 км., разом 1600

км.; знов же від Ростова до Грозного — дальших 650 км. — разом 1900 км. (повітряним шляхом).

Середущий відтинок фронту: від Бугу в районі Малкіні до Москви — 1000 км., а від Ростова до Грозного — дальших 650 км.; знов же від Грозного до Новоросійська над Чорним морем — дальших 670 км.; разом між Ленінградом а Новоросійськом — 3000 км. (повітряний шлях).

Ці дані наглядно відзеркалюють дуже некорисне розтягнення фронтової лінії і розміщення району концентрації головних сил, зокрема їх окремих зєднань північного і південного відтинків, які після вирушення з вихідної підстави між західними Карпатами і Балтиком, розійшлися ексцентрично, в міру того, як вони посувалися в глибину просторів СССР. Розтяглість фронту при вирушенні німецьких армій — 775 км., дійшовши до 1680 км. (Ленінград— Ростов) не могла сприяти тактичним операціям. Сомозрозуміло, що лінія дійсного фронту, з причини пофалдування терену і її крутости мусіла бути значно більша від повітряної 1680 км. (приблизно два рази, тобто довжина фронту в зимі 1942-43 р. сягала коло 3000 км.

Елемент простору під час літніх операцій 1942 р., коли то знищення живих сил червоної армії вже не було головною ціллю стратегії Гітлера, а її головним предметом була проблема оборони здобутого терену, німецькі армії на широких просторах вже не могли встоятися перед сконцентрованими атаками червоної армії. Однак найгостріше виявився чинник простору щойно тоді, коли Гітлер рішився на оборону на цілому розширеному фронті, намагаючись боронити здобутий терен. Розпорошені, обезсилені німецькі сили на видовженому фронті під час оборони, під безперебійними атаками червоної армії найшлися в безнадійному положенні.

З вибухом німецько-совєтської війни в червні 1941 р. багато совєтських диверсійних відділів вже було готових, тому 3. 7. 1941 р. Сталін, виступивши з історичною промовою до народів СССР, закликав диверсантів розпочати війну з напасником. Совєтська диверсія (партизанка) своїми операціями в стратегічному розумінні була допомічною червоної армії в її дієвих операціях на усіх трьох відтинках Східнього фронту. В особливий спосіб посилила свої дії совєтська диверсія від початку 1943 р. зокрема на середущому відтинку фронту, доконуючи на залізничій сітці цього відтинку саботажі. На просторі між Білоруссю і ріками Десною — Бугом — Німаном оперувало коло 100000 совєтських диверсантів. На протязі 16-ти місяців вони виконали 19885 нападів на залізниці, з того числа 875 було відбитих. Диверсія знищила 119 мостів і тим на довший чи коротший час припинено підвіз до фронту живої сили й воєнної техніки. Знищено коло 2781 локомотив, тоді, коли німецька продукція видавала в місяць 500 локомотив. Багато поїздів пущено з колій. Населення України було залишене на терор совєтської диверсії.

Про настрої, які панували під кінець 1942 р. у Вінниці, тогочасній головній квартирі Гітлера так пише Гюнтер Тепке:

У Вінниці, головній квартирі Гітлера панував загальний оптимізм, хоч червнева офензива червоної армії вже була здержана і сильна протиатака червоної армії під Ржевом примусила Начальне Командування перекинути кілька дивізій з півдня на північ. Дальше укладано фантастичні пляни сфорсування Кавказу, окупації Персії і получення з Ромлем в Африці. Рівночасно приступлено до організування не тільки адміністративних штабів і нафтових бригад, але також кавказьких, індійських і сенегальських легіонів та спеціяльного пустинного корпуса генерала Фельми. 24. 11. 1942 р. червона армія відтяла 6-ту армію, блискавичним ударом з районів Кременская і Бекетівка. Мішок 75 км. в напрямі захід-схід, та 40 км. в напрямі північ-південь. Було окружених коло 270000 німецького вояцтва. 11. 1. 1943 р. червона армія приступила до наступу на західньому відтинку відтятої 6-ої армії. Після 70-ти днів оборонних боїв, 2. 2. 1943 р. 6-та армія капітулювала. Катастрофа під Сталінградом була початком кінця для Німеччини, не зважаючи на це, що опір під Сталінградом уможливив німецьким силам, які боронилися на Кавказі, видістатися з метушні. Та катастрофа не тільки зменшила німецький воєнний потенціял на 5 корпусів і 20 дивізій, в тому 3 панцерні, але також сильно послабила німецьке літунство та підтяла мораль вояцтва.

Подібну оцінку дає Курт Гогофф у свойому творі «Война! Война!» Автор з погордою відноситься до політичних і стратегічних концепцій Гітлера, які заважили на висліді війни на Сході Европи. З великою пошаною Гогофф відноситься до українців,, ненавистю до росіян. Немає слів критики для німецької цивільної адміністрації за її безвідповідальну політику на Україні і трактування українського народу нарівні з худобою.

1942 р. пройшов під знаком гігантичних

збросень Німеччини і СССР. Совєтський Союз особливу увагу зосередив на артилерію, літунство і протилетунську оборону.

Від початку 1943 р. союзники осі находилися в безнадійній обороні. Вже в той час «Фестунг Европа» німецькі сили боронили на фронтовій лінії, довжиною 15,000 км. (Нордкап — Атлянтик вал —Італія — Егейський залив — Росія —Мурманськ). Очевидно для так великої фронтової лінії вже забракло живої сили, резерв воєнної техніки та інших засобів постачання. Тому в той час можна було передбачити, що німецьким збройним силам вже не вдастся здержати атаки з Півдня, Сходу і Заходу, при рівночасному посиленому бомбардуванні альянтами Німеччини. Ударна сила італійських збройних сил вже була зламана. На Півдні наближався день капітуляції італійських збройних сил, що сталося 15. 7. 1943 р., тобто тоді, коли перші частини «Дивізії Галичина» виїхали на перевишкіл. 18. 1. 1943 р. червона армія середущого відтинку получилася з залогою Ленінграду, пробиваючи німецький перстень окруження. 14-16. 1. 1943 р. конференція в Касаблянці, після якої альянти вимагали капітуляції німецьких сил. 30. 1. 1943 р. відворот німецьких сил з Триполітанії, 14. 2. 1943 р. німецькі дивізії залишили Ростов. 18. 2. 1943 р. Гітлер проголосив тотальну війну під гаслом: «Totaler Krieg — kuerzester Krieg!»

На початку 1943 р. на Східньому фронті кількість німецьких дивізій впала з 214 до 190. Переведено роздріблення німецьких сил, щоб можна було обсадити розтяглий фронт. З 442 бригад організовано 513, з 186 панцерних бригад організовано 290, і з 35 кавалерійських бригад організовано 45. Проти себе на Східньому фронті стояло в той час 5.1 млн. совєтських збройних сил проти 3 млн. німецьких збройних сил. Крім цього вже була 2-3 рази більша перевага у воєнній техніці і матеріялах по стороні СССР. Завдяки постачанні ЗДА, головно моторизованих засобів, маневровість з'єднань червоної армії сильно зросла. Два роки пізніше перевага збройних сил СССР у відношенні до збройних сил Німеччини зросла, як слідує: до 7.7 : 1 в піхоті, 6.9 : 1 в артилерії, 1.2 : 2 в гранатометах і 4.7 : 1 в панцерах.

Під час літніх наступальних операцій 1943 р. червона армія опанувала Лівобережну Україну, Донбас, Таманський півострів, Орлівську і Смоленську області. Влітку того ж року німецькі сили перевели останній наступ в районі Курська згідно з пляном «Цітаделле», який червона армія розгромила.

Втрати німецьких збройних сил на Східньому фронті від вересня 1942 до вересня 1943 р. за совєтськими даними) виносили 4 млн. чоловік, та дуже багато воєнної техніки. Самозрозуміло ці втрати є абсолютно за високі, вони фактично були значно менші, але під кінець 1943 р. німецькі армії вже не могли протиставитися наступам червоної армії.

В липні 1943 р. альянти висадилися на Сицилію. 25. 7. був усунений Муссоліні, а маршал Бадогліо, який перебрав італійський уряд підписав з генералом Айзенговером капітуляцію італійських збройних сил. На початку вересня 1943 р. англійсько-американські війська обсадили південну Італію. 8. 9. 43 р. Гітлер розв'язав т. зв. «Фалль Ахсе», та дав наказ роззброїти італійські війська.

Ми подали короткий нарис змагань на Сході Европи, починаючи від 22. 6. 1941 р. до кінця 1943 р. На підставі цього нарису наглядно бачимо, що організатори «Дивізії Галичина» в жодному випадку не могли розраховувати на йно тоді наша дивізія буде могла «відіграти те, що «оба супротивники скровавляться» і щоважливу ролю у визвольній політиці України». Такі розрахунки були нереальні, вони тільки доказують, що організатори не визнавалися в тогочасному воєнно-політичному положенні. Вправді літом 1942 р. видавалося, що Гітлер находився на вершку своєї могутності. 400 млн. населення в Европі находилося в рамах адміністрування німецької імперії, яка розтягалася від Середземного моря по Арктику і від Атлянтійського океану (Англійського каналу) до Чорного і навіть до Каспійського моря; між Піренеями і українськими степами існувала тільки одна суверенна імперія (за виїмком Швайцарії). Однак зворот у війні на Заході прийшов значно скорше, як на Сході, бо вже в 1940 р., (точніше 25. 5. 1940 р.) під Дункеркою мрії Гітлера про побудову «Нової Европи» були ліквідовані. Від Дункерки розпочато визволення Европи з-під німецької окупації.

Незалежно від повищого стратегічного положення, організатори повинні були знати генеральну настанову політики Гітлера відносно України, яка мала стати Протекторатом III Райху. Про поставу Гітлера до України найкраще свідчить документ, який подаємо в оригіналі:

NATIONALSOZIALISTISCHE BESATZUNG UND BEVOELKERUNGSPOLITIK

"Beherrschen, verwalten und ausbeuten . . ."

Fuehrerhauptquartier, 16. 7. 1941.

Be-Fu.

GEHEIME REICHSSACHE!

Auf Anordnung des Fuehrers fand heute bei ihm um 15 Uhr eine Besprechung mit Reichsleiter Rosenberg, Reichsminister Lammers, Feldmarschal Keitel, mit dem Reichsmarschal und mir (Bormann) statt. Die Besprechung begann um 15 Uhr und dauerte mit einer Kaffeepause bis gegen 20 Uhr.

Einleitend betonte der Fuehrer, er wollte einige grundsaetztliche Feststellungen treffen. Verschiedene Massnahmen seien jetzt notwending; dies beweise u. a. ein von einer unverschaemten Vichy-Zeitung gebrachter Hinweis, der Krieg gegen die Sowjetunion sei ein Krieg Europas; er sei also auch fuer ganz Europa zu fuehren. Offenbar wollte diese Vichy-Zeitung mit diesen Hinweisen erreichen, dass die Nutzniesser dieses Krieges nicht allein die Deutschen sein duerfen, sondern dass alle europaeischen Staaten daraus ihren Nutzen ziehen muessten.

Wesentlich sei es nun, dass wir unsere Zielsetzung nicht vor der ganzen Welt bekanntgeben; dies sei auch nicht notwendig, sondern die Hauptsache sei, dass wir selbst wuessten, was wir wollten. Keinesfalls sollte durch ueberfluessige Erklaerungen unser eigener Weg erschwert werden. Derartige Erklaerungen seien ueberfluessig, denn soweit unsere Macht reiche, koennten wir alles tun, und was ausserhalb unserer Macht liege, koennten wir ohnehin nicht tun

Die Motivierung unserer Schritte vor der Welt muesse sich also nach taktischen Gesichtspunkten richten. Wir muessten hier genauso vorgehen, wie in den Faellen Norwegen, Daenemark, Holland und Belgien. Auch in diesen Faellen wird nichts ueber unsere Absichten gesagt, und wir wuerden dies auch weiterhin klugerweise nicht tun.

Wir werden also wieder betonen, dass wir gezwungen waren, ein Gebiet zu besetzen, zu ordnen und zu sichern; im Interesse der Landeseinwohner muessten wir fuer Ruhe, Ernaehrung, Verkehr usw sorgen; deshalb unsere Regelung. Es soll also nicht erkennbar sein, dass sich damit eine endgueltige Regelung anbahnt! Alle notwendigen Massnahmen — Erschiessen, Aussiedeln usw. tun wir trotzdem und koennen wir trotzdem tun.

Wir wollen uns aber nicht irgendwelche Leute vorzeitig unnoetig zu Feinden machen. Wir tun also lediglich so, als ob wir ein Mandat ausueben wollten. Uns muss aber dabei klar sein, dass wir aus diesen Gebieten nie wieder herauskommen.

Demgemaess handelt es sich darum:

1. Nichts fuer die endgueltige Regelung zu verbauen, sondern diese unter der Hand vorzubereiten;

2. Wir betonen, dass wir die Bringer der Freiheit waeren.

Im einzelnen:

Die Krim muss von allen Fremden geraeumt und deutsch besiedelt werden.

Ebenso wird das alt-oesterreichische Galizien Reichsgebiet.

Jetzt ist unser Verhaeltniss zu Rumaenien gut, aber man weisst nicht, wie kuenftig zu jeder Zeit unser Verhaeltniss sein wird. Darauf haben wir uns einzustellen und darnach haben wir unsere Grenzen einzurichten. Man soll sich nicht vom Wohlwollen Dritter abhaengig machen; darnach muessen wir unser Verhaeltnis zu Rumaenien einrichten.

Grundsaetzlich kommt es also darauf an, den riesenhaften Kuchen handgerecht zu zerlegen, damit wir ihn

erstens beherrschen,
zweitens verwalten und
drittens ausbeuten koennen.

Die Russen haben jetzt einen Befehl zum Partisanenkrieg hinter unserer Front gegeben. Dieser Partisanenkrieg hat auch wieder seinen Vorteil; er gibt uns die Moeglichkeit, auszurotten, was sich gegen uns streitet.

Grundsaetzliches:

Die Bildung einer militaerischen Macht westlich des Ural darf nie wieder in Frage kommen und wenn wir hundert Jahre darueber Krieg fuehren muessten.

Alle Nachvolger des Fuehrers muessen wissen: die Sicherheit des Reiches ist nur dann gegeben, wenn westlich des Urals kein fremdes Militaer existiere; den Schutz dieses Raumes vor allen eventuellen Gefahren uebernimmt Deutschland.

Eiserner Grundsatz muss sein und bleiben:

Nie darf erlaubt werden, dass ein anderer Waffen traegt, als der Deutsche!

Dies ist besonders wichtig; selbst wenn es zunaechst leichter erscheint, irgendwelche fremden unterworfenen Voelker zur Waffenhilfe herauszuziehen, ist es falsch! Es schlaegt unbedingt und unweigerlich eines Tages gegen uns aus. Nur der Deutsche darf Waffen tragen, nicht der Slawe, nicht der Tscheche, nicht der Kosak oder der Ukrainer!

Всякі коментарі до повищого документу є зайві.

ВИСНОВКИ

Приступаючи до висновків хочеться ствердити, що український політичний провід на Західних українських Землях не був приготований до вибуху другої світової війни. Генеральною політичною концепцією цього проводу була пронімецька настанова. Тому дуже велику вагу прив'язувано до пляну Розенберга, який нібито передбачував державне відродження України. Самозрозуміло, це були мрії стятої голови, б в Гітлера «Майн Кампф» у розділі «Остполітік» говорилося про т. зв. «Лебенсраум» на

сході Европи. На цій підставі Гімлер апробував плян переселення 65% українців на Сибір. Головним пропаґатором прогітлерівських концепцій серед українців було в-во «Вісник», під редакцією д-ра Дм. Донцова. Це видавництво кормило українську молодь прихильними виданнями про Гітлера, Муссоліні, отже тим самим д-р Донцов і його співробітники були духовими коляборантами гітлерівської системи. Вихована українська молодь в прогітлерівському дусі, вірила в шляхотні пляни Гітлера відносно України. Разом із молоддю також і старше покоління політично й концепційно орієнтувалося на Німеччину Гітлера, тому в нас не було ні одного політика, який замаркував би себе іншою орієнтацією. З заходом, англійцями, французами, американцями і т. д. ми почали шукати контакту після капітуляції Німеччини. Наш політичний провід був скерований тільки в одному, прогітлерівському напрямі, в західньому світі не маючи жодних зв'язків. Це в неменшій мірі вплинуло на заходи, щоб добитися при німецьких збройних силах хоча малої української військової частини, не беручи до уваги шкідливих наслідків. Після окупації німецькими збройними силами України, та примінення політики біологічного і матеріяльного винищування українського народу зродився бунт передусім в молоді. Вона навіяна ексклюзивністю і романтикою шукала виходу з незавидного положення українського народу у відділах УПА, організованих з кілька десятків тисяч найбільш патріотичної молоді, озброєної тільки в кріси, пістолети і гранати. Нерівність сил була дуже велика. Ворог був озброєний в наймодернішу воєнну техніку, тому єдиним еквівалентом усіх переваг українських повстанців була фанатична віра у правоту справи, за яку вони борються. Самозрозуміло під стратегічним оглядом за таких умов УПА не могла себе виправдати, але рівночасно вона до деякої міри утруднювала німецькій адміністрації виконувати реґулярну окупаційну політику. Тому розумніші німецькі чинники в Галичині щоб усунути настрої розпуки, спричинені політикою Е. Коха рішилися організувати бойову одиницю з українців. Цей плян був продуманий тільки на те, щоб хоча частинно зревізувати колонізаційну політику Е. Коха в Україні та тим самим вдержати в безпеці запілля. А треба пам'ятати, що «Дивізія Галичина», яка постала в березні 1943 р. була свого рода експериментом, бо до її створення підходили з зовсім іншим міркуванням обі сторони, німецька та українська. Німці в той час находилися в дуже тяжкому військовому і політичному положенні. Бо це вже було після катастроф в Північній Африці, під Москвою і Сталінградом. Наймогутніша німецька армія, якої ще не бачив світ з наймодернішою воєнною технікою находилася в Східній Европі у відвороті, а це завдяки тільки безвідповідальній політиці Гітлера і його проводу, що змобілізувала всі народи Східньої Европи проти Німеччини, та завдяки дуже великій допомозі альянтів. Без ніяких політичних зобов'язань у відношенні до українського народу, без ніякої політичної двосторонньої умови, з повним недовір'ям до українців і великим страхом перед власним експериментом створено «Дивізію Галичина» при зброї німецьких СС-ів з відзнакою галицького льва, щоб в цей спосіб підкреслити реґіональність створеної формації. Рівночасно внутрішньо цю формацію якнайбільше обмежено, бо ввесь вищий командний склад «Дивізії Галичина» був німецький, та рівночасно більше значення надавалося звичайному німецькому штурманові (старшому стрільцеві), як українським старшинам. Українці прийняли концепцію створення «Дивізії Галичина», вважаючи, що «коли дають зброю, треба її брати!» Не маючи нічого спільного з німецькою військовою ані адміністраційною політикою вони керувалися критеріями, щоб самим фактом існування «Дивізії Галичина» здержувати німців від кривавого терору який почав шаліти з уваги на зріст українського повстанчого руху. Дальші міркування українських організаторів цієї формації зводилися до того, що їм вдасться припинити вивіз на примусові роботи до Німеччини, та що «Дивізія Галичина» буде схоронищем для переслідуваних українців.

Багато українців були цілком іншої настанови, та вказували на три головні аргументи: 1. не вказаним є давати в руки ворогам України новий доказ українського германофільства; 2. безпотрібно є зв'язуватися з Німеччиною, яка вже програє війну; 3. недоцільним є проливати українську кров за німецькі інтереси. З перспективи 20 років муситься признати слушність двом першим аргументам противників концепції створення «Дивізії Галичина», бо як опісля виявилося, що теза «Треба брати зброю завжди від когонебудь» була шкідливою для українців. Реальні наслідки показали, що експеримент створення «Дивізії Галичина» був невдатний, бо змагання двох ґіґантів не можна було порівнювати з 1918 р.. Третій закид відпадає бо «Дивізія Галичина» ніколи не

боролася за німецькі інтереси, вона не була вжита проти альянтів, а тільки проти червоної армії. Рівночасно муситься підкреслити, що «Дивізія Галичина» не мала нічого спільного з ідеологією наці-фашизму, з німецькими імперіяльними цілями та взагалі з пляновою політичною співпрацею з німцями. Концепцію створення «Дивізії Галичина» можна оспорювати, ставитися до неї критично, але рівночасно в ім'я історичної правди й об'єктивности муситься ствердити: вояцтво «Дивізії Галичина» — це був високоідейний український патріотичний елемент. Це був елемент, який по сьогоднішній день залишився найбільшим ворогом СССР і його комуністичної системи. Кінчаючи наші висновки, дозволяємо собі ще раз ствердити, що концепція створення «Дивізії Галичина» себе в жодному випадку не виправдала, навпаки вона нанесла українському народові дуже багато шкоди. Тому в майбутньому ця згубна концепція нехай буде пересторогою, коли трапиться нагода «брати зброю».

В змаганні поневоленого народу за державну суверенність особливе значення мають внутрішні і зовнішні чинники. До перших належить внутрішня консолідація народу, якої в нас не було під час другої світової війни;національно-політична свідомість, волеспрямованість і здібність до одностайних дій. Зовнішні чинники, які належать до другої категорії випливають з конкретної міжнародної коньюнктури. На вище згадані чинники ми не звертали уваги під час другої світової війни, і тепер над ними майже не застановляємося. Тому треба побоюватися, що й до чергового збройного зудару сучасних суперпотуг світу ми будемо не підготовані. Щоб не попозвнювати помилок в майбутьому, нам конечно треба вивчати помилки минулого! На наші жертви захід є нечулий, тому в реальній визвольній політиці більше уваги присвячуймо політичним сконсолідованим діям на міжнародньому полі; перестаньмо вже раз торгувати українською кров'ю в ім'я чужих інтересів. Правильною стратегією є тільки така, коли при найменших власних втратах здобувається найбільше. Про це нам слід тямити на еміґрації.

Література

1. Der Zweite Weltkrieg in Bildern und Dokumenten Bd. I u. II. Verlag Kurt Desch, Muenchen — Wien — Basel. 1962-1963.
2. Herbert A. Qulnt: Die Wendepunkte des Krieges. Verlag Steingrueben, Stuttgart.
3. Dr. Peter Kleist: Zwischen Hitler und Stalin. Athenaeum-Verlag, Bonn, 1950.
4. Guenter Toepke: Stalingrad, wie es wirklich war. Verlag Kogge, Stade.
5. Kurt Hohoff: Wojna! Wojna! Verlag Diederich, 1952.
6. Eike Middeldorf: Taktik im Russlandfeldzug. Verlag Mittler & Sohn, GmbH, Darmstadt.
7. S. Dinerstein: Der Krieg u. die Sewjetunion. Verlag Kiepenheuer u. Witsch, Koeln.
8. Kurt Assmann: Deutsche Schicksalsjahre. Schild—Verlag, Muenchen.
9. W. Erfurth: Der finnische Krieg 1941-1944. Schild—Verlag, Muenchen.
10. Heinz Guderian: Erinnerungen eines Soldaten.
11. Ploetz: Geschichte des Zweiten Weltkrieges.
12. Herhudt von Rohden: Die Luftwaffe um Stalingrad.
13. Erwin Rommel: Krieg ohne Hass. Afrikanische Memoiren.
14. Kurt v. Tipplskirch: Geschichte des Zweiten Weltkrieges.
15. История великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945. Военное Издательство Министерства Обороны Союза СССР, Москва 1961-1962. Т. I, II і III.

1943

1963

Степан Куропась

ЩО УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ ЗНАЛИ ПРО ДИВІЗІЮ?!

Друга світова війна не була для американських українців несподіванкою. Американські газети вже два роки проповідували її. Збросння Німеччини, уступлення а відтак смерть Гінденбурга відкрили поле до попису для автора «Майн Кампф»—Гітлера. Книжка «Майн Кампф» була найкращою книжкою в розпродажі. Гістеричні промови і тиради нового канцлера Німеччини миру не ворожили.

Фелькіше Беобахтер, газета соціял-гітлерівців отверто говорила про війну.

Отже ми в Америці знали про неминучу війну, але не знали як до неї готується українська нація. Що Німеччина не є приятелем України пізнали ми по Віденському арбітражі на підставі якого Ужгород і Мукачево відпали від Карпатської України. Американський представник д-р Мишуга, який приїхав спеціяльно в тій справі до Відня, писав відтак у «Свободі», що на Німеччину Україна числити не може. Напад мадярів і загарбання Карпатської України при тихій згоді Гітлера були дальшим доказом ненависти Німеччини до визвольних стремлінь України. Українці в Америці дивувалися нерозумній політиці Німеччини, а водночас ненавиділи її за те.

Але симпатії українців до Німеччини зросли відразу, як вона напала на Польщу і «Паньство польске» згинуло як роса на сонці. Здавалося, тоді, що український гимн зі стрічкою «згинуть наші вороженьки» виблагав у Бога справедливости. Та радість була коротка, бо Польща впала і нас задавила, що вже сконстатував Шевченко. Німеччина і Росія стали союзниками. Братні полки совєтської армії залляли Західню Україну. Тому шукали ми в газетах вісток про непорозуміння між союзниками, хотіли читати між рядками, що назріває новий конфлікт. І до цього конфлікту дійшло. Червень 1941 року дав американським українцям нову надію. Чікаґівський щоденник «Чікаго Трібюн» з вибухом нового конфлікту перевів інтерв'ю з трьома чікаґівськими громадянами а саме, адв. Б. Пелеховичем, д-р О. Тарнавським і інж. Ст. Куропасем. Було треба відповісти на два питання, а саме:

1. Що ви думаєте про новий конфлікт.

2. Яка будучність і роля України в ньому.

Всі три громадяни, хоч один про другого не знали, відповіли: Витаємо новий конфлікт. І Німеччина, і Росія, вороги України і полекші Україні з того не буде. За те є надія, що оба контраґенти будуть довго кровавитися і у їх послаблені є надія, що Україна визволиться від обох. Ми мали надію, що в цьому конфлікті Україна зможе подиктувати свої услів'я. Ми вірили, що Україна зможе зорганізувати власну армію, потрібну для оборони всяких проголошень і універсалів, потрібну для охорони уряду. З вибухом німецько-совєтського конфлікту перервався всякий зв'язок американської України з рідним краєм. Що там діялося, ми не знали. Ми знали лише про самі воєнні операції на фронті — до деталів. Ми слідили за вістками про Україну, армію, уряд. Та ніяких вісток не було. Приступлення Америки до війни, ще більше погіршило цей стан. Що існувала перша, друга і третя українська армія, що вона гнала німців на захід, нас не тішило, бо ми хотіли чути про якісь національні українські військові формації. І дочекалися в часі німецької проти-офензиви маршала фон Рунштеда в Бельгії в т. зв. битві каблука (болдж). Писали американські газети, що фон Рунштед кинув в бій кілька різно-національних дивізій, між ними і українську. Дивізії ці боролися дуже хоробро і німецька офензива мало що не загнала американців в море.

Значить існують військові формації українців, думали ми. Наші думки ще більше стали твердими при облозі французької твердині Брест. Вся Франція була вже звільнена від німців, американці перейшли мостом коло Ремаґен ріку Рен, а Брест боронився. Американці брали його приступом кілька разів. Наступали на нього зі суші і моря і не могли здобути його. Час від часу брали вони полонених і питали; за що б'єтеся, ваша доля безвиглядна, ми візьмемо Брест голодом або бомбами! Полонені відповідали українською мовою, їх імена і прізвища були українські. Вони казали: нам все одно, бо до совєтів ми не вернемо. Нас там чекає смерть!

Брест довго боронився, вкінці впав. Що сталося із залогою Брестя і яка це була українська дивізія, ми таки не дізналися. Про українську дивізію «Ґаличина» ми довідалися щойно тоді, як вона продиралася через Югославію і була в районі Кляґенфурту. Американські газети писали, що українська дивізія частина незалежної українсько армії, відступає з боями. Вона не хоче здатися ні німцям, ні росіянам,

не хоче попасти в руки Тіта. Вона хоче здатися англійцям. І ми довідалися, що дивізія мала щастя, га здалася в повній зброї англійцям. Її інтерновано в таборі Ріміні. Американські українці вислали до Ріміні представника тодішнього екзекутивного директора ЗУАДК-у — д-ра Володимира Ґалана, який по повороті до Америки здав про дивізію повний звіт. Це все, що ми до Ріміні знали чи чули про дивізію. Від Ріміні по капітуляції Німеччини історія дивізії перестала бути таємницею.

ЦІКАВИЙ ДОКУМЕНТ ТРАГІЧНОГО ЧАСУ

Можемо заризикувати твердженням, що не було українця у світі, який не радів би, коли довідався про початок воєнних дій між Німеччиною і Радянським Союзом. Всі ми надіялись на державне відродження, знесення ненависних колгоспів та активну участь в боротьбі за визволення.

Не судилось. Німці в своїй зарозумілості не тільки що не допомогли нам, але й самі програли.

Лист, який друкуємо, був спрямований до редакції Краківських Вістей і ніколи не був публікований, у своїй ядерній формі з'ясовує ситуацію в Україні від початку війни 1941 р. Підписані покидали Рідну Землю огірчені, що німці прогайнували велику нагоду знищити комунізм, та й нанесли дуже багато як моральної так і матеріяльної шкоди українцям.

Добровольці до Дивізії не очікували від німців благодатей, не вірили й дуже в побіду німців — однак не хотіли бути пасивними глядачами. Доба вимагала людей зі зброєю.

Отсей лист нехай буде зразком отої жорстокої доби, своєрідним виявом настроїв громадянства.

Чи мимо всіх отих «але» добровольці добре зробили, що зголосились до Дивізії — ніхто, навіть сьогодні не дасть одної відповіді. Думки, як були поділені тоді, так і остались тепер.
До Редакції «Краківські Вісті».

***

Переїздом через ст. Тарнопіль, ми еміґранти з Харківської, Полтавської, Київської та Винницької областей, вороги совєтів та друзі Німецької Армії та Влади, з якими ми дійсно зв'язані нашим життям та життям наших родин — вважаємо своїм обов'язком від імені українського населення цих областей, — з'ясувати які причини, на нашу думку, того становища, що його ми зараз маємо, як наслідок цих **великих помилок,** що їх було зроблено на Україні в 1941, 1942 і 1943 роках.

Широкі маси українського населення багато років чекали війни, бо українці були впевнені, що совєтів буде в майбутній війні вщент розбито і це дасть лише можливість звільнитись від ненависного іга большевиків. Особливо війни чекало селянство, маючи надії, в першу чергу, звільнитись від рабської, каторжної, майже без винагороди, праці в колгоспах та одержати назад свою власну землю. Не менш чекало війни і населення міст — робітники та інтелігенція, маючи надії поліпшити матеріяльні умовини свойого життя, прирівнявши такі, хоч частково до умов життя працюючих Західної Европи, а крім цього взагалі звільнитися від жидо-большевицької влади Москви.

Тому ,коли в червні 1941 р. почалась війна, майже ввесь Український Нарід став зараз же на бік Німеччини і всі свої симпатії, від щирого серця — віддав Німецькій Армії, на яку поклав всі свої надії. З червоною армією, яка втікала літом 1941 р. з України, втекли лише жиди, комуністи (не всі) та деякі «відповідальні урядовці», не дивлячись на всі призиви Сталіна, накази комісарів та терор НКВД та Особих Військових Відділів, майже все українське населення залишилось на місцях, радісно з квітами зустрічаючи Німецьку Армію. Безумовно можна зазначити, що зі всього населення, яке залишилось — 95 відсотків були в той час друзями Німеччини.

В той час українське населення в масі вживало всіх заходів щодо допомоги Німецькій Армії: — по перше — під час мобілізації в 1941 р. більшість призивників, особливо в Західній Україні не пішло до червоної армії, не бажаючи захищати совєти. Для боротьби з цим масовим явищем совєти повсюду утворили так звані «карательні загони», які шукали «дезертирів» по містах і селах, але не дивлячись на всі міри терору, — це дуже мало помагало совєтам: українці ховались, утікали в ліси і поля, але не йшли до армії. Велика кількість їх осталася дома на час вступу Німецької Армії.

Вдруге — ті, яких нещастя примусило по-

пасти в червону армію вжили всіх заходів щодо здачі при першій змозі в полон. Всім відомо, як українці в 1941 і 1942 роках кидали зброю і здавались в полон, не дивлячись на ввесь терор комісарів.

На великий жаль, надії українського населення не здійснилися.

1) Ненависні колгоспи було фактично залишено надалі і землю не повернено во власність селянству в 1941 ні в 1942 роках. Було почато в 1943 р. заміняти колгоспи «громадськими господарствами», але це майже нічого не змінило. В деяких місцях в 1943 р. було почато навіть наділяти землю окремим селянам, але це переведено було дуже нерішуче, так, що селянство не було впевнено, що землю йому дійсно будуть повертати назавжди. «Пояснення», що нібито «землю було неможливо передати селянству зараз же в 1941 р.» — треба вважати великою помилкою, головно в той час, бо хазяїн на своїй власній землі зробить, працюючи вдень і вночі все, щоб гарно її обробити, як й обробляли його батьки та діди, та одержати хороший врожай. Примусова, безінтересна праця в колгоспах завжди давала й при Советах і при Німецькій Владі дуже негативні наслідки по якості одержаних врожаїв і по матеріяльному стану селянства. Треба для цього лише прирівняти хоч би врожай й матеріяльний стан селянства Галичини, де нема колгоспів, з життям українського селянства східних областей. Треба звернути особливу увагу і на те, що в багато колгоспах за працю в 1942 р. і 1943 р. колгоспниками ніякої винагороди не одержано! Нам відомо багато прикладів.

2) Совєтську політику — заборони селянству продавати свої сільсько-господарські продукти — було продовжено, що давало лише можливість поліції знущатись над населенням на свою користь. При повній несприятливості, з приводу військового часу — забезпечити селянство необхідним крамом, а населення міст хоч мінімальною кількістю сільсько-господарських продуктів цілком нерозумна заборона чесним селянам, які повністю виконали свої зобов'язання перед Державою щодо здачі сільсько-господарських продуктів — продавати решту — була б користь селянам і не було б голоду в містах (Київ в 1941-42 рр.).

3) З комуністами, НКВД-истами, сексотами та іншими ворогами не тільки не провадилось боротьби, особливо в 1941-42 роках, але за цей час багато відповідальних урядовців, як бургомистрів, начполіції, старост, керівників колгоспів та інших — було призначено не з друзів 95 відсоткових, а з 5 відсоткових ворогів! Це пояснюється головним чином тим, що назначені особи, треба гадати, залишились на місцях по завданням совєтів і зараз же після заняття місць Німецькою Армією пішли служити Німецькій Владі. Багато з них було після виявлено і покарано за зв'язок з партизанами та інш., але скільки шкоди ними до того було зроблено — можна лише гадати! Крім того скільки осіб таких не було зовсім виявлено і скільки шкоди вони зробили за час «служби»!

4) В 1941-42 роках сотні тисяч українців здались в німецький полон з надією, що вони повернуться до дому, але більшість їх було надіслано до таборів, де дуже багато загинуло від голоду й холоду в 1941 й 1942 рр. Це не мало жодної рації, бо полонених можна було використати на роботі в Німеччині, або на Україні, коли їх не можна було відпустити до дому. Загибель в таборах багато тисяч полонених — мало дуже негативний вплив на членів їх родин і дискредитувало владу. Крім того, таке ставлення до полонених привело до того, що з кінця 1942 р. українці майже перестали здаватись в полон (1942 і 1943 роки). З другого боку — оскільки в справі щодо звільнення полонених не було притягнено українських діячів — при звільненні з полону в 1941 р. — було багато окремих помилок: селян-друзів Німеччини держали в таборах, а багато комісарів ,комуністів, службовців Окремих Відділів, ревтрибуналів було звільнено, а останні, по звільненні, організували банди, або шкодили на службі.

5) На жаль на Україну не було надіслано найкращих робітників з Райху на відповідальні посади ґебітскомісарів, ландвіртів, директорів та інш. Багато з них своєю поведінкою дискредитувало Владу: п'янчили, відкрито кохались з перекладачками, дуже грубо поводились з українським населенням, часто били без жодних підстав прилюдно навіть відповідальних урядовців та інше. На це маємо багато прикладів.

6) Після задоволення надій населення, зокрема щодо ліквідації колгоспів і передачі землі селянам в їх власність і після скасування на терені України безумовно всіх декретів, законів та розпоряджень совєтів — треба було ще в 1941 р. оголосити мобілізацію українського населення до війська. При наявності до 49 міл. населення України — ми мали би в 1943 р. 3 — 4 міл. гарного війська, яке в захист своєї землі та наділів, ненависти до большевиків та заради звільнення України від Советів було б по-

мічним в боротьбі з більшовиками (це не італійці). За допомогою Української Армії, на цей час Україна була б безумовно вся давно звільнена від совєтів назавжди!

Такої мобілізації не тільки не переведено, а навпаки сотні тисяч українців, після залишенння території України Німецькою Армією, були мобілізовані большевиками.

Ці великі помилки, скріпили совєти морально, а населення загубило всі свої надії й тим самим прийшло до висновку, що немає іншого виходу, як підтримувати совєти та залишатися в колгоспах, як і до цього часу.

27. I. 44 р. Ст. Тарнопіль.

Анна Павловна Марченко — лікар,
Повшедний Іван — агроном
Дубяга Іван Петрович — б. староста

А ЯК БУЛО НА ХОЛМЩИНІ?

Від самого проголошення і творення «Галицької» Дивізії станула перед Українською Військовою Управою, а також і перед німецькими військовими чинниками проблема старшин. Хоч в ряди Дивізії зголосилось дуже поважне число старшин «старої войни», все ж таки проблема не була розв'язана.

Дивізія потребувала молодих старшин, які мали б добре опановану німецьку мову і які перейшли б через добрі старшинські німецькі школи. Було ясним, що як військова Управа, так військові набірні чинники надіялись головно на гімназійних абсольвентів та студентів як тих, що дадуть відповідний відсоток молодих старшин.

Хоч в тому часі думки, погляди й наставлення до Дивізії серед молоді були поділені, все ж таки сподівання Української Військової Управи сповнились—гімназійні абсольвенти й студенти поповнили старшинські школи і видали висококваліфікованих молодих старшин.

Не маємо, на жаль, змоги помістити ніякої статті пізнішого молодого старшини, обмежимось до насвітлення відносин з ґімназії в Холмі — написані у формі листа, та міркування заслуженого педагога, дир. Станиславівської Ґімназії — Осипа Левицького.

***

6. 3. 63.

Дорогий Ор есте!

Не знаю просто, як і чим я міг би допомогти Тобі в редагуванні ювілейного числа журналу. В нас на Холмщині творення Дивізії «Галичина» мало мінімальний відгук. Насамперед тому, що дивізія називалася «Галичина», а Холмщина, як відомо, до Галичини не належить. Німецька влада навіть не намагалася надавати пропагандивний розголос новій військовій одиниці й не чинила спроб провадити набір добровольців. Єдиним вийнятком у тому відношенні була Холмська гімназія. Здається, німці розраховували на те, що з неї зможуть отримати кільканадцять чи й кількадесять кандидатів на старшин, а тому приспішили матуру в 1943 р. Сам я тоді здавав матуру, тому цю справу, хоч і приблизно знаю. На врочистому зібранні холмського громадянства з нагоди нового випуску гімназії, в присутності шкільного куратора Роеде і ще когось з німецької адміністрації, директор Ставничий наказав мені виголосити коротке слово від імені випускників і в ньому, дякуючи Третьому Райхові та особисто Фюрерові за допомогу українській молоді в навчанні, приобіцяти, що ми всі, як один, з вдячности вступимо в лави дивізії. Я викручувався, як умів, виразно і щиро говорив Ставничому, що ніякої такої вдячности нема і що ніхто до дивізії не збирається, а найменше я сам, а тому всі обіцянки будуть звичайною брехнею. Та директор мене потішив, що він і сам не є ентузіястом запису до дивізії, настрої молоді йому відомі, але для дальшого успішного ведення гімназії якраз і треба пустити німцям трохи диму в очі при такій нагоді, як новий випуск. Я суґестію, врешті решт, прийняв і слово в відповідному дусі виголосив — не пам'ятаю тільки, по-німецьки, чи поукраїнськи. З тим, що до дивізії таки не пішов ні я, ні ніхто з моїх товаришів. Принаймні не відразу. Як знаєш, туди я остаточно пішов, але трохи окружним шляхом. І з моїх товаришів по випуску, як і загалом випускників Холмської гімназії, я в дивізії нарахував, крім себе самого, тільки одного добровольця, знайомого Тобі Ґоґа Слупчинського. Правда, в нашій дивізії було ще кільканадцять, а може й кількадесять, хлопців з Холмщини, але жодного з безпосереднього добровільного запису з дому.

Як і я, вони туди прибули з УЛС, або ж з таборів примусової праці в Німечині. Тому, як бачиш, писати нема про що . . . Втім, була і друга причина, чому німці не проводили набору добровольців до Дивізії на Холмщині. Справа в тім, що Холмщина в той час уже мала свою власну «дивізію» силою принаймні двох полків. Набір туди відбувся ще перед вибухом німецько-совєтської війни, і то не добровільним порядком, а порядком звичайної мобілізації. Набираючи тих людей, німці не обіцяли абсолютно нічого, а тільки пустили в обіг поголоску, що твориться українська армія, а тому що справа доволі секретна з уваги на добросусідські відносини з СССР, вони не можуть, мовляв, подати ніяких докладніших відомостей про запроєктовану формацію. Від мобілізації можна було таким або іншим способом відхилитися, але наш громадсько-політичний провід, всі ми на Холмщині, пішли по лінії побожних бажань та прийняли видуману поголоску за добру монету. Новобранців німці одягнули в чорні уніформи, дали їм вишкіл у Травніках коло Люблина, найперше вжили для охорони жидівських таборів, потім для здавлювання резистансу у Франції, врешті перекинули до Югославії для боротьби з тітовцями, і там про них пропав і слух. Було цих бідолах, за моїми дуже приблизними рахунками, принаймні 5,000. Про них і варто заговорити б, тим більше, що, скільки мені відомо, досі про їх долю не гавкнула й собака.

Щиро здоровлю

Твій Микола В. (Кипр)

****

Е. Ільницький

МАНДРІВКА ВОЯКА

Про осінь 1939 р. написано вже дуже багато. Мені приходиться тільки повторити, що так гарної і теплої осені дуже давно вже не було.

До воєнної пропаганди ми вже привикли й хоч бажали ми, щоб Німеччина дещо провчила Польщу за її немудру політику у відношенні до національних меншин, то не хотіли вірити, щоб війна почалась за «коридор».

Бундючні заяви офіційних чинників, що «не дамо ані ґудзика», гістерія вуллиці і масові арешти українців — оце був образ останіх днів серпня у Львові.

Я вже був два роки в резерві, відбувши військову службу в 6 полку важкої артилерії у Львові й покінчив її в ступені підстаршини.

Військо для мене не було карою, не було життєвим зломом, а було життєвою конечністю, бо я здавав собі справу з того, що нам українцям треба якнайбільше вишколених одиниць, тому то й я сприймав вишкіл і науку з відчиненими очима.

В п’ятницю 1. IX. впали перші бомби на Львів.

Княжий город досвідчив одним з перших. «приємностей» летунських атак. Про те, про що тільки теоретично викладали на вишколах. мешканці Львова довідались таки першого дня війни.

Хоч ми, молодші, раділи початком війни, старші, наші батьки не були нею так дуже захоплені, не з причини пропольських симпатій, а тільки зі страху перед всіми тими, головно економічними проблемами війни.

2 вересня я одержав мобілізаційне покликання, а вже 4-го вересня зголосився в штабі 5Іої дивізії, де мене призначили до сотні зв’язку.

Військо машерувало на захід, але багато вже його ішло на схід. Це були ті перші військові одиниці, які сприйняли перший удар. Вигляд їхній не був бадьорий а мораль дуже низька.

Кожна наша чота зв’язку мала за завдання розбудувати та вдержати в оперативному стані 30 км. зв’язкової лінії. Ми повинні були вдержувати 32 телефонічні лінії, однак цього ми не могли були зробити вже навіть на самому початку війни, бо німецькі літаки безперервними атаками все нищили наші зв’язкові лінії. Щойно ніччю ми звичайно запроваджували до порядку 6 проводів, які були далеко не вистачальні.

Тому, що німці нас обійшли, ми були примушені відступати з Ряшева на Динів а дальше на Перемишль. В Перемишлі я вперше побачив жахливу силу експльозії летунської бомби. Пів тонова німецька бомба призначена на перемиський залізничий двірець, попала в готель, убиваючи дуже багато людей, головно

втікачів із заходу.

Навіть сьогодні, з перспективи майже 24-ох років мені було б важко з'ясувати мій психічний стан, важко було б описати мої переживання — буду близький правди, коли скажу, що воєнні дії і сталий відступ не давали часу й можливости на якісь спеціяльні розумування.

З Перемишля, через Мостиська, Городок, дійшли ми до Львова. В Городку піхота поспішно розбудовувала укріплення, а населення з симпатією відносилося до змучених вояків, думаючи при тому про своїх батьків, синів чи мужів, що може десь також змученими, або й раненими потребують помочі.

Тиждень тому, як я покинув Львів.

Застав я його переповненого втікачами, військом, військовими таборами.

Одержавши кількагодинну відпустку впадаю до хати, щоб дебре обмитись та змінити білля.

Моя найдорожча Мама, як кожна мама у світі, заопікувалась мною як найкраще тільки можна. Не розпитувала багато, бо її серце й без того страждало, бо війна не іграшки, а вже тих кілька днів війни показали, що отся нова війна далеко не подібна до тої з 1914 р.

Зі Львова я трикратно їздив до Чорткова по телефонічний виряд. Перший раз вибираючись в дорогу одержав я секретну інформацію в штабі, щоб бути дуже обережним в бережанському повіті, бо там українці зайняли дуже ворожу поставу як до польської адміністрації, так і до відступаючого війська. Зброя наша мала бути готова до стрілу.

Мимо всіх тих остережень, я не мав ніяких неприємностей (як польський вояк) з українським підпіллям.

Відвідуючи родину у Львові одержував я також і найновіші повідомлення з фронту, чого ми не знали.

Всі були дуже здивовані, чому то німці зайнявши летовище в Скнилові й ставувши на передмісті Львова і обстрілюючи місто артилерією — не збираються його здобувати.

Чому німці так поступали довідався я вже далеко пізніше, будучи в Румунії, коли радянські війська зайняли Львів та посунулись дальше на захід до демаркаційних ліній Сяну й Бугу.

Виїхавши втретє до Чорткова, не повернувся я вже до Львова. В Чорткові застала нас вістка про перехід радянськими військами польських східніх кордонів. Майже ніхто з поляків (зі старшинами включно) не прийняв того акту як ворожого діяння — згідно з поголосками, які є так характеристичні в таких обставинах як поміч.

Все ж таки наша частина постановила відступати до Румунії, де згідно з поголосками мали ми дещо відпочати переорганізуватись, одержати модерніший виряд від Англії і Франції, і з побідною піснею на устах проганяти німецького окупанта, а навіть зайняти Берлін.

«Пароля» та не була дуже переконлива, бо на моїх очах на мості на Дністрі декілька молодших старшин поповнили самогубство, а випадки ті не були відокремлені.

Переходячи міст на Дністрі й покидаючи Рідну Землю, хоч і в чужому уніформі, мені здавалось, що я почувався так само, як наші війська 1918 р. покидаючи Рідну Землю. Мені стало досадно — чому то я мушу носити чужий мундур? Чому я мушу воювати за чужу справу? Коли врешті я зможу стати українським вояком? Жалував я, чому не довелось мені зустрітись з українськими частинами, які йшли разом з німецькою армією проти Польщі?

Польська шептана пропаганда з малого відносно відділу полк. Р. Сушка, робила прямо велику армію, степенуючи у себе антиукраїнське наставлення.

Хоч, згідно з «паролями» радянська армія приходила полякам на поміч, кожний старався якнайскорше перейти румунський кордон.

Румунська влада наказала зложити зброю а також і весь технічний виряд. Польські гроші — злоті — стратили зовсім на вартості. Перед війною 1 зл. рівнявся 40 леям, а тепер тільки 5-ти леям. Виміна довго не тривала, так, що більшість з нас знайшлась без всяких матеріяльних засобів.

Збірні пункти—табори були в Трансильванії. Дисципліни ніякої, нарікання і шукання винних, брак якогонебудь зайняття, страта віри у дальшу боротьбу — отсе був образ настроїв.

Одною з перших «пароль», яка появилась була в нас в таборі, що Буковину мають прилучити до СССР. Як вона появилась, та чим її пояснювано, сьогодні вже не пригадую.

Матеріяльне забезпечення в харчах було добре. Говорилось, що румуни опікуються нами тому так добре, бо поляки в заміну за харчі передали їм дуже багато технічного виряду, а також і дещо з польської державної скарбниці. Чи всі ті «паролі» відповідали правді, ніхто й не робив намагання провіряти — жилось з дня на день.

В таборах почала процвітати виміна торгівля з місцевим населенням. Я був дуже обурений, коли один буковинець запропонував мені 5 леів за (в доброму стані) військовий уніформ.

Життя в тоборі мені не подобалось і в жовтні місяці, переодягнувшись в цивільне убрання, я втік до Турно Северін над Дунаєм, над болгарською границею. Втік я туди тому, бо в тій місцевості примістився був польський уряд. Зголосився я до польського комітету, який відіслав мене до готелю, виплативши рівночасно 3000 леів, що було поважною сумою, бо як мене інформували, нижчий урядовець заробляв 1500 леів, а добре убрання коштувало 2500 леів.

Зрозуміло, що поляки - мешканці Турно Северіно кожного дня мали все якусь нову «паролю», не дивниця, бо в тому місті знайшов пристановище польський уряд.

Жилось мені добре. Кожного дня виходив я над беріг Дунаю і обсервував, як німці вивозили «берлінками» (металеві баржі, які тягнула моторівка) збіжа, ропу нафтову та інше добро. Нераз вибирався я поїздом в терен ніколи не купуючи залізничого квитка тільки «перонівку», а вже в поїзді давалось кондукторові хабаря, майже на половину менше від ціни квитка.

В Турно Северіно польські чинники повидавали нам «пашпорти» — картку з знимкою при помочі якої, як впевняли, можна було виїхати з Румунії. Різні польські комісії записували охочих чи то до індустрії до Франції чи Англії (головно летунів).

Одного дня появилась пароля, поширювана вже давніше. Якийсь румунський урядовець заосмотрював наші пашпорти печаткою, яка дозволяла виїжджати з Румунії. Того дня вперто кружляла поголоска, що ми виїжджаємо до Франції.

Хоч виїжджаючи до Франції я відділявся від Рідних Земель, все ж таки я бажав туди виїхати, маючи на увазі, що у Франції існує поважна числом наша як заробітчанська так і політична еміграція. Не без впливу була й охота пригод, як і подивитись на інші країни.

Одного дня прийшло повідомлення, що всі, які зголосились до виїзду до Франції мають виїхати до Букарешту й там зголоситись з польському консуляті. В консуляті спрямували нас до готелю і казали ждати.

Був листопад 1939 р.

Після тижня безділля, повідомлено нас, щоб ми заосмотрились в сухі харчі на два дні і слідуючого дня зібрались на одній з площ. Там нас погрузили в автобуси, які завезли нас до «сліпої» пристані на Дунаї де з місця наказано нам зайняти місця у двох залізних «берлінках». В кожну «берлінку» увійшло понад 200 осіб.

На дні дещо соломи, на дворі холодно, ми сиділи, як оселедці в бочці. Дві ночі й день всі наші харчові запаси, так, що голодні, змервіс наші харчові запаси, так, що голодні, змерзлі й перемучені доплили ми до берегів Югославії. Без більших граничних формальностей, нас погрузили в заздалегідь приготовані пульманівські вагони. Югослав'янський Червоний Хрест видав всім нам хліб, ковбасу, смалець і чай. В дорозі діставали ми три рази денно добрий харч, а кромі того місцеве населення, яке знало про наш переїзд вилягало із всяким їстивним добром і щедро та щиро вгощали. Настрій серед поляків поправився, широко коментовано організування польської армії під командою ген. Сікорського, ще до недавна позбавленого якогонебудь впливу на військо. Діставалось в дискусії всім ще недавним можновладцям за їхнє невміння кермувати державою, діставалось і українцям, яких робили відповідальними за поразку. Я не обзивався, тільки слухав.

Пашпорти від нас команда транспорту забрала, щоб мовляв не повтікали й віддали нам щойно після приїзду до Марселю у Франції.

Поїздом доїхали ми до югославського порту над Адріятиком Спліт, погрузились на грецький корабель Аттика (10,000 б. р. тон збудований в 1911 р.), де застали ми вже попередні транспорти. Всіх нас було близько двох тисяч.

Хоч море було спокійне, я хворів цілу дорогу. 5-го грудня 1939 р. вигрузились ми в Марселю і примістились в бараках Чужоземної Легії, де вперше виплатив нам польський рахунковий старшина військовий льон — 10 франків на 10 днів.

Після двотижневого відпочинку переїхали ми до місцевости Кеткедан, де в часі першої світової війни вишколювали відділи ген. Галера.

Було б помилково твердити, що всі ті, які приїхали до Франції палали бажанням дальше воювати. Більшість користала з нагоди виїхати з Румунії, щоб бути подальше німецького сусідства, а Франція з своєю оборонною лінією Мажіно створювала уяву безпечнішого місця. Рівно ж мало хто з нас сподівався, що Гітлер так само скоро розправиться з Францією, як і з Польщею.

Звичайні вояки, а навіть і підстаршини не дуже спішились вступати до війська, радше голосились до праці. Яке було наше розчарування, коли нам проголосили, що всі польські громадяне на терені Франції підлягають мобілізаційним законам, тим самим всі ми, абстрагуючи від того чи ми задумували дальше оста-

вати у війську, чи працювати в індустрії, підлягаємо обов'язкові військової служби.

В бараках в Кеткедані застали ми вже попередні транспорти, як рівнож змобілізованих польських еміґрантів. Еміґранти — старші віком — нарікали на війну, на Польщу, й на новоприбулих, які, на їхню думку, були спричинниками їхнього покликання до війська. Ніякого патріотизму — тільки вічні нарікання.

Ми всі дістали французькі мундури з польськими відзнаками, порозділювано нас по родах зброї і почався вишкіл.

Першими почали вишколюватись піхотинці. Вишкіл був дуже солідний, з нічними маршами, алярмами та апелями. Строгість вишколу ще більше причинилась до нарікань — а вже найгірше нарікали поляки-еміґранти, які не бували на вправах довгі роки й які відвикли від «воячки».

Я зголосився до панцирної зброї, якої ще взагалі не було й тому всі ми сиділи безчинно в бараках. Це вже є притаманне всім воякам, які люблять «комбінувати» при війську, це саме було зі мною. Коли провід вишколу припоручив всім тим, що поголосились до панцирної зброї переходити піхотинський вишкіл, я зголосився до артилерії, яка резмістилась у місцевості віддаленій 15 км. від Кеткедану.

В той час вичікування, я мав доволі можливості на роздумування. Я хотів би був бачити, щоб нашою — українською проблемою цікавились так живо, як це було з польською.

Чому не творять Західні Аліянти якогось українського війська? Запитав я себе наївно. Ми не були для нікого партнерами, нас не хотіли добачувати, не було навіть кому нас репрезентувати серед Західніх Аліянтів. Обсервуючи ситуацію тепер, приходиться ствердити, що вона не забагато змінилась на краще.

Мені було остогидло вже носити польський мундур, а дальше віддалення від рідних сторін створювало тугу, а принагідні розмови, що мовляв німці фаворизують українців і згадка про легіон полковника Р. Сушка, все це разом створювало у мене одно одиноке бажання — як найскорше до краю, а там до української армії, бо ж не хотілось вірити, щоб замирення між Гітлером і Сталіном було довготривале.

Скільки було українців в тому часі в польській армії важко сказати, я нікого не розпитував, бо вже в той час була на українців нагінка, яких обвинувачували поляки за їхню поразку. Можливо, що присутність українського військового священника дала б була можливість до якогось згуртування.

Кромі незадоволення з інтенсивного вишколу всі ми були невдоволені з поганого харчу., рибу подавано у всіх її видах.

З піхоти, яка так інтенсивно вишколювалась, було створено пів т. зв. підгалянської бригади, яку вжито під Нарвіком у Норвеґії, де вона понесла дуже поважні втрати.

Наша вишкільна артилерійська група мала до диспозиції одну гармату, і кожна батерія вправляла кожного дня приблизно одну годину.

Лютий 1940 року.

Спимо на стриху над стайнею. Дві малі пічки дають більше диму, як тепла. Надії, що ми — поляки — скоро розіб'ємо німців і парадним маршем перейдемо Берлін в дорозі до Варшави, розвіваються. Еміґранти найбільше нарікають, а їх у нас з 70%.

«Пощо ви сюди приходили?»

«Хотіли воювати, треба було там, в Польщі, а не тут, ще її нас тягнути.»

«Треба було думати про мілітарну силу ще перед війною — а що ви робили — бавились, та й тратили час.»

Це лиш малий приклад тих розмов, треба рівно ж знати, що всі ті розмови були переплітані сочнстими, вуличними словами, такими характеристичними в польському військовому розговорі.

При кінці квітня 1940 р. вибрано малу групу людей з нашого артилерійського вишколу, і вислано до Парижа по технічний виряд. Говорилось навіть, що наша артилерія буде моторизована, з чого ми засадничо раділи.

В Парижі застала нас німецька офензива (10. V. 40.) і наступ на Францію з півночі, обійшовши в той спосіб лінію Мажіно. Виряду ми ніякого не одержали, бо й мало хто поляками цікавився, уважали їх спричинниками зла а на французькому терені непотрібним клопотом.

Старшина — поляк, що був нашим провідником, мимо наказу відступати на південь, порадив нам промишляти на власну руку. Я ще з одним поляком з Кракова переїхав до Версалю і там ждав німців.

Щойно у Франції я вперше побачив німецьких вояків. Мені імпонувала їхня дисципліна, їхні побіди. Зараз леліяв я на свій спосіб різні міркування про українську армію по німецькій стороні, про її вигляд, дисципліну, а головне, про дух боротьби.

За всяку ціну я постановив добитись до Ґенеральної Ґубернії до Кракова й там . . вступити до української армії, впрочім говорили про те також нам і польські старшини на різних лекціях.

Життя під час війни важке, не можна сидіти бездільно. Знайшов я працю в одному механічному закладі, де й діждав весни 1941 р.

Моя історія, яку я собі видумав, переконала одного службовця в Німецькому Червоному Хресті в Парижі і той видав мені посвідку, що я (українець) повертаю до дому, до Кракова. Після різних пригод приїхав я в березні 1941 р. до Кракова.

Случайна зустріч із знайомим львовяком була для мене великим щастям. Я сподівався, що він мене з місця запровадить до набірного пункту до української армії. Не тільки розвіяв мої надії, ще й вилляв холодної води, оповідаючи про націоналістичне розбиття, міжусобиці, про трактування німцями українців, про УЦК та табори на Яблонівській і Льоретанській. Стільки мені наговорив, що я не затямив всього.

В голові шуміло.

Не має української армії! Це був для мене жахливий удар.

Примістив мене мій знакомий в таборі на Яблонівській, а переночувавши, я довідався, що сьогодні відходить транспорт до Німеччини на роботу, з яким і я маю від'їхати. Не усміхалась мені праця в Німеччині. Я хотів іти до української армії.

Покинув «гостинне» приміщення при улиці Яблонівській, піднайшов приватне мешкання і працю, і два тижні після того, як німці вдарили на большевиків, я був в мойому дорогому Львові, про який я нераз снив підчас моєї майже дворічної мандрівки.

Моя найдорожча матуся раділа, що я живий та здоровий. Оповідання про життя під большевиками, про мої пригоди виповнили програму кількох днів.

Розчарований німецькою політикою відносно українців, я таки не покидав надії бути українським вояком.

В 1943 р. на поклик Військової Управи зголошуюсь одним із перших. Мої мрії сповнились.

Я є вояком «Галицької Дивізії». Вишкіл, Броди, Словаччина ,Югославія і американський полон — це фази моєї служби в українській дивізії.

Чи сповняться ще мої мрії про українську армію?

Богдан Бора

НЕХАЙ ! ...

Нехай кричать про мир, хай радять над спокоєм,
Хай дебатують, діляться жерлом!
А ми аж до кінця йти будемо пробоєм
З вогнем в руках, з піднесеним чолом!

Нехай торгуються паршивим трупом миру,
Вбирають голови у свіжі лаври!
Ми з ними скоро не засядемо до пиру —
Нам грають далі боєві літаври!

Хай п'ють. Хай сміх і кров у їх очах колує,
Нехай кричать, поможем їм: Ликуй!
Та інших слів ніколи світ від нас не вчує,
Лиш: Зброї нам, заліза, крісів, куль!

Нехай, нехай! Бо їм усе робити вільно.
А нам не щезне лють і гнів з лиця!
Хай чує цілий світ: Ми явно і підпільно
Боротись будем вперто до кінця!

Хай світ рядить, танцює так, як хоче,
Хай п'є за волю, перемогу, лаври . . .
А ми наперекір усім і всьому кличем:
У бій за правду, мир! Гриміть, літаври!

Вуву

РЕҐУЛЯМІНОВЕ

Слово: реґулямін — не найдете у словнику, та мій колеґа не є знавцем літератури, але поняття. Він твердить, що реґулямін при війську, це так, немов наша еміграція і академія.

Служба вояка є нормована строго цим поняттям і вона тріває 25 годин на добу. Реґулямін думає, реґулямін каже воякови тримати копита разом, аж до часу, коли він ці копита не натягне, навіть тоді, реґулямін складає їх до купи.

Як довго ми у Дивізії писали історію баґнетами, а точки і протинки ставили залізом (дуже ефектовно сказане), був реґулямін — ще у полонах він дещо тримався. Але коли історію начали писати звичайним чорнилом, реґулямін зник і настала ера комбатантського розцвіту. Вже за ранньої еміграції ми нараховували кругло 20 вояцьких організацій, невміру-щий доказ, трівкого мілітарного духа. У дальшому етапі, за морями, число змаліло, не тому, що дух упав, а тому, що не можна вже було найти стільки голів, які очолили би ці організації.

У місті Чікаґо, де живе знавець реґуляміну і я рівно ж, є кругло 6 комбатантських організацій, і, як штаб, міжкомбатантський комітет. Велика сила — у случаї наглої потреби, вже з самих управ можна виставити одну боєву чоту для оборони громадських установ. Яку діяльність проводять, читайте пречудні звіти. (Я ще нігде критичного не стрічав!)

Але реґуляміну нема і тому мені особисто діється кривда. Наполеон сказав, що кожний вояк носить в наплечнику маршалківську булаву. Наплечника тепер не маю, але нижче плеча ношу ревматизм, залишок рімнівської зими. Прості офіцери загналися в майори, полковники, а мене колишнього дивізійного капраля, не хочуть зробити навіть сержантом. Але медалю правдоподібно дістану. Я вже конкретно переговорював з Орестом, експертом від цього.

— Зроби мені якийсь файний медаль, щоби я його міг носити замість краватки.

— Не маю штанци.

— Справлю тобі штанцу, але витисни хрест, щоби всіх чорти брали зі заздрости.

Не здивуйтеся, як на слідуючу академію прийду з медалею мов решето. Може тоді моя жінка затихне, яка від одної дивізийної забави не дає мені спокою. Ви знаєте, як то є з жінками; убереться, мов голлівудська зірка, начіпляє різних брязкотливих прикрас, а на забаві, при сусідньому столику сидять громадяни, один, без краватки, другий, у вітрівці. (До речі вони так само здорово пили горівку, як я).

— Вуву, де я є, на старокраєвому фестині, чи дивізийній забаві? Як ви ходили повбирані при війську, у купелевих строях, чи уніформах?

За академійною діяльністю, твердить колеґа від реґуляміну, ми загубили зрозуміння сучасности. Таке, як кампанія президента Кенеді — 50 милевий марш — ідеальна нагода для шумної популяризації військової справи! Ми комбатанти, збираємося у кольону, вихідний пункт — музей, мета — оселя у Равнд Лейку. Час маршу — делікатно, без рекордів — один тиждень, включно з попасами. Кожна пройдена миля — відпочинок і підкріплення пивом з бочки, яку тягнули би ми за собою. Приспішеним кроком, з боєвою піснею на устах: «Мала мама одну доню», вмашеровуємо на мету. Який ефект! Громадянство виє із захоплення, телевізія рекордує, преса згодом гремить.

— Нездійсниме, пів свойого життя ходили ми пішком, тепер ніхто нас з авта не витягне.

— От тубайфор з тебе, без зрозуміння реґуляміну . . .

Та реґулямін у мене в хаті є, ой є . . . У будні дні ще яко-тако: мию посуду, роблю сніданння, чищу бараболю і переважно варю. В суботи справжні маневри: витягаю тяжку зброю — пилосмок, мітли, ганчірки і слідують присюди, рачкування та драпання по стінах. При війську «шпіса» міг ще ошукати, рідної жінки, ні. Мій приятель, який має наслідника трону, мусить до цього всього ще пеленки прати. Що роблять наші жінки, поспитаєте? Звичайно, пишуть нам реґуляміни . . .

Тишком, одинцем, я почав для себе укладати не то реґулямін, не то правильник.

. . . Не розпинайся за комбатантським об'єднанням, бо скорше верблюд перелізе через вухо голки, чим . . . ітд . . .

Якби ти не старався випирати на національних святах свою грудь, знай, що твій живіт все буде напереді . . .

Не вганяйся по панахидах, бо твоя власна і так тебе дожене.

Пощо вас мучити своїм реґуляміном, який і так не буде актуальний, пока моя жінка його не затвердить . . .

Члени військової Управи — Львів 1943

Прощання добровольців — Львів 1943

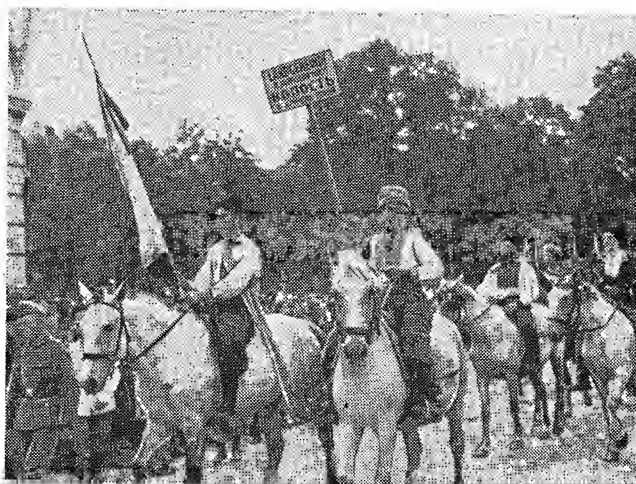
Лікарський перегляд — 1943

Пор. М. Карпинець з добровольцями

О. Федусевич говорить з ґуб. О. Вехтером

Кінна бандерія з Яричева Малого — 1943

Independent Ukraine
2315 WEST CHICAGO AVENUE
CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

358. Mr. Dmytro Pawlyshyn
3305 Devonchire Rd.
Cleveland 9, Ohio